

מקורות לפי סימנים חושן ג'

קישור לחוברת הסיכומים המלאה כולל תשובות למבחני דיינות: [חלק א' חלק ב'](#).

הלכות מקח וממכר

סימן קפ"ט - דין אין המקח נגמר בדברים

בבא מציעא מ"ט. (שקנין לא נקנה בדברים ומחלוקת רב ור' יוחנן האם יש בזה מחוסרי אמנה שסמכה דעתו). קידושין ס"ה: (לא איברו סהדי אלא לשקרי, קנין אינו צריך להיעשות בפני עדים).

סימן ק"צ - דין קניית קרקע בכסף

קידושין כ"ו. (נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף שטר וחזקה, במקום נוהגים לכתוב שטר אם לא פירש לא קנה במתן מעות עד שיכתוב השטר, כתב שטר ולא נתן מעות לא קנה חוץ ממוכר שדהו מפני רעתה). קידושין ג'. (קנין כסף אינו בפחות משהו פרוטה, 'מה שדה מקניא בחליפין' - מועיל סודר בקרקע). קידושין י"ג. (א"ר מני: כשם שאין אשה נקנית בפחות מש"פ, כך אין קרקע נקנית בפחות מש"פ). קידושין ו': - ז'. (שניתן לקדש [ולקנות] אף שנתן על מנת להחזיר, קידושין מדין ערב ומדין עבד כנעני ומדין שניהם וקידושין שנתנה מתנה לאדם חשוב).

קידושין ח' (התקדשי לי במנה, והניח לה משכון עליה - אינה מקודשת, מנה אין כאן משכון אין כאן). בבא מציעא מ"ח: (אתמר: ערבון, רב אומר: כנגדו הוא קונה, ורבי יוחנן אומר: כנגד כולו הוא קונה). בבא מציעא ע"ז: - ע"ח. (נתן מקצת דמים, עייל ונפיק אזח).

בבא בתרא ק"ז: (האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך... לוקח נוטל כחוש שבו).

סימן קצ"א - דין קניית קרקע בשטר

קידושין כ"ו. (ובשטר... אמר שמואל: לא שנו אלא בשטר מתנה, אבל במכר - לא קנה עד שיתן לו דמים). גיטין כ': (נלמד 'מספר מקנה' שכשם שבמקח וממכר השטר צריך להיות של המוכר כן הדין בגט). [קידושין נ"ט. (וכן האומר לאשה התקדשי לי [לאחר שלשים יום] כו'. לא בא אחר וקידשה בתוך שלשים, מהו? רב ושמואל דאמרי תרויהו: מקודשת, ואף על פי שנתאכלו המעות]

סימן קצ"ב - דין קניית קרקע בחזקה

בבא בתרא מ"ב. (בנותן מתנה, והאחין שחלקו, והמחזיק בנכסי הגר - נעל וגדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה). בבא בתרא נ"ב: - ג"ג: (צריך להחזיק בפני המוכר או שיאמר לו לך חזק וקני, וכמה? כל שהוא, כדשמואל...). בבא קמא נ"א-נ"ב. (המוכר בור לחבירו כיון שמסר לו דליו קנה... כיון שמסר לו מפתח קנה...כמאן דאמר..). בבא בתרא ק'. (מודים חכמים לר"א בשביל של כרמים, הואיל ונעשה להילוך נקנה בהילוך). בבא בתרא נ"ז (אמר עולא: כל שאילו בנכסי הגר קנה - בנכסי חבירו קנה, כל שאילו בנכסי הגר לא קנה - בנכסי חבירו לא קנה. מתקיף לה רב ששת: וכללא הוא? והרי ניר, דבנכסי הגר קנה, בנכסי חבירו לא קנה! והרי אכילת פירות, דבנכסי חבירו קנה, בנכסי הגר לא קנה!..)

סימן קצ"ג - המחובר לקרקע דינו כקרקע

שבועות מ"ב: - מ"ג. (עשר גפנים טעונות מסרתי לך, והלה אומר: אינן אלא חמש - רבי מאיר מחייב שבועה, וחכ"א: כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע... א"ר יוסי ברבי חנינא: הכא בענבים עומדות להבצר קמיפלגי, דרבי מאיר סבר: כבצורות דמיין, ורבנן סברי: לא כבצורות דמיין). כתובות נ': - נ"א. (סוף סוף כל העומד לגזח כגזח דמי!).

בבא בתרא פ"ז. (הלוקח פשתן מחבירו ..ואם היה מחובר לקרקע ותלש כל שהוא - קנה. משום דתלש כל שהוא קנה?
אמר רב ששת: הכא במאי עסקינן - דאמר ליה: לך, יפה לך קרקע כל שהוא, וקני כל מה שעליה).

סימן קצ"ד - עכו"ם שמכר קרקע לישראל וקיבל כסף ולא קיבל שטר

בבא בתרא נ"ד:נ"ה. (אמר רב יהודה אמר שמואל: נכסי עובד כוכבים הרי הן כמדבר כל המחזיק בהן זכה).
קידושין נ"ט. (עני מהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו, מאי? אמר ליה: נקרא רשע).

סימן קצ"ה - דין קניית קרקע או מטלטלין בחליפין

ויקרא פרק כ"ז פסוק י' - לא יחליפנו ולא ימיר אתו טוב בָרַע או רַע בְּטוֹב וְאִם הִמִּיר בְּהֵמָה בְּבֵהמָה וְהָיָה הוּא
וּתְמוֹרְתוֹ יִהְיֶה קֶדְשׁ: (משמע שבחול זה עובד)

רות פרק ד' פסוק ז' - וְזֹאת לְפָנֶיךָ בְּיִשְׂרָאֵל עַל הַגְּאוּלָּה וְעַל הַתְּמוּרָה לְקַיֵּם כָּל דְּבָרֵי שְׁלֹף אִישׁ נִעְלוּ וְנָתַן לְרַעְהוּ וְזֹאת
הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל:

בבא מציעא מ"ז (קניין סודר בכליו של מי, האם פירות נעשים חליפין).

בבא מציעא ז'. (שדי שיתפוס שלש על שלש בסודר).

קידושין כ"ו (האם צריך לעשות קניין סודר בפני הקונה).

קידושין כ"ח (האם חליפין נעשה בפירות/מטבע).

בבא בתרא קי"ד (איתמר: קנין, עד אימתי חזר?).

סימן קצ"ו - דין קניית עבד כנעני

קידושין כ"ב: - כ"ג: (קניין עבד כנעני).

סימן קצ"ז - דין קניית בהמה דקה וגסה

קידושין כ"ה (כיצד נקנית בהמה גסה ודקה).

בבא מציעא ב'. במשנה וח' -ט': בגמרא (היו שנים רוכבין על גבי בהמה, או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג - האם רכוב
שלא מנהיג ברגליו קנה והאם יש עדיפות למושך או למנהיג ברגליו בחמור או גמל).

בבא בתרא ע"ו (קניין מסירה בספינה).

בבא קמא נ"ב. (המוכר עדר לחבירו, כיון שמסר לו משכוכית - קנה... כמאן דאמר ליה לך משוך וקני דמי).

מעכשיו ולאחר ל' יום

כתובות פ"ב. (חילוק באגם בין אמר מעשיו ללא אמר לדעת ר' יוחנן)

כתובות פ"ו: (דאמר רב נחמן...האומר לחבירו משוך פרה זו ולא תהיה קנייה לך עד לאחר שלשים יום - קנה ואפילו
עומדת באגם. האם צידי רשות הרבים כאגם)

סימן קצ"ח - דין קניית מטלטלין איזה במשיכה ואיזה במסירה ומה דינו במעות

שבידו

בבא מציעא מ"ז: - מ"ט. (אמר רבי יוחנן: דבר תורה מעות קונות (וכן פסקו הראשונים), וריש לקיש חולק).

בבא בתרא פ"ו (דברים שדרכן להגביה - בהגבהה אין, במשיכה לא).

בבא בתרא ע"ה:ע"ו: (קניין מסירה בספינה, שאמר משוך לחכמים מקפיד על משיכה ולא קונה במסירה).

סימן קצ"ט - יש דרכים שמעות קונות ויש זמן שמעות קונות

בבא מציעא מ"ו: - מ"ז. (יש דמים שהן כחליפין, כיצד? החליף דמי שור בפרה, או דמי חמור בשור; אמר רבה אמר רב הונא: מכור לי באלו - קנה...).

קידושין כ"ח: (יש דמים שהן כחליפין, כיצד? החליף דמי שור בפרה, או דמי חמור בשור).
חולין פ"ג. (בארבעה פרקים אלו משחיטין את הטבח בעל כרחו... העמידו חכמים דבריהם על דין תורה).
גיטין נ"ב (דאמר רב חנילאי בר אידי אמר שמואל: נכסי יתומין הרי הן כהקדש, ולא מקני אלא בכספא...).

סימן ר' - דין קניית מטלטלין על ידי חצרו, וכיצד קונה כליו

בבא מציעא י'. - י"ב. (קטנה יש לה יד ולקטן אין, חצר המשתמרת, חצר שאינה משתמרת ועומד בצידה האם יש הבדל בדעת אחרת מקנה).

[גיטין ע"ז: (לגבי גט: דכולי עלמא - חצר משום ידה איתרבאי, מר סבר [עולא]: כידה, מה ידה בסמוכה, אף חצרה בסמוכה; ואידך [ר' אושעיא]... כידה, מה ידה משתמרת לדעתה, אף חצרה המשתמרת לדעתה)]
בבא בתרא פ"ד-פ"ח. (כליו של לוקח ברשות מוכר, ארבע מידות במוכרים).
בבא בתרא פ"ז-פ"ח/נדריים ל"א. [אמר שמואל הלוקח כלי מן האומן לבקרו ונאנס בידו חייב]
בבא מציעא פ"א/נדריים ל"א: [הלוקח כלים מבית האומן לשגרן לבית חמיו, ואמר לו: אם מקבלין אותן ממני אני נותן לך דמיהן, ואם לאו אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהן. ונאנסו, בהליכה חייב, בחזירה פטור].
בבא מציעא ק"ב (קניין חצר בשוכר ומשכיר, קניין באוויר חצר, ספק האם תפוס לשון ראשון או אחרון).
עבודה זרה ע"ב. (כפי שישומו שלושה קנה).

סימן ר"א - דין רשם על החבית, והתוקע כפו לחבירו

בבא מציעא ע"ד. (אמר רב פפי משמיה דרבא: האי סיטומתא קניא).

סימן ר"ב - דין קניית מטלטלין אגב קרקע

קידושין כ"ו-כ"ז. (והלכתא: צבורים לא בעינן, [אמירת] 'אגב וקני' בעינן, שדה במכר ומטלטלין במתנה, שדה לאחד ומטלטלין לאחר).

בבא קמא י"ב (מכר לו עבדים וקרקעות, החזיק בעבדים - לא קנה קרקעות, בקרקעות - לא קנה עבדים; קרקעות ומטלטלין, החזיק בקרקע - קנה מטלטלין, במטלטלין - לא קנה קרקע; עבדים ומטלטלין, החזיק בעבדים - לא קנה מטלטלין, במטלטלין - לא קנה עבדים).

בבא מציעא ט': (משוך בהמה זו וקני כלים שעליה, מהו? ... אמר רבא: ... חצר מהלכת היא, וחצר מהלכת לא קנה. וכי תימא כשעמדה, והא כל שאילו מהלך לא קנה - עומד ויושב לא קנה. והלכתא - בכפותה).
גיטין כ"ב. (עציץ נקוב חרעים, החזיק בעציץ לא קנה זרעים)

סימן ר"ג - כל מטלטלין נקנין בחליפין ומטבע אין נקנה בחליפין

בבא מציעא מ"ד-מ"ז. (מה נחשב פירות ומה נחשב כסף בהחלפת כספים זהב/כסף/נחושת, מטבע אינו קונה ואינו נקנה בחליפין, פירות נקנים בחליפין, חליפין ומקפיד עליהם - קנה ואינו כמעות).

בבא בתרא ג'. ('א"ר אסי א"ר יוחנן: שקנו מידן. וכי קנו מידן מאי הוי? קנין דברים בעלמא הוא!).

בבא בתרא ק"מ: (האומר אם תלד (גרסת רי"ף - ילדה) אשתי זכר יטול מנה - ילדה זכר יטול מנה)

סימן ר"ד - אימתי מקבל החוזר בו מי שפרע ומתי נקרא מחוסר אמנה

בבא מציעא מ"ד. מ"ז-מ"ט: (חיוב מי שפרע ומחוסר אמנה) קידושין ח': (חזרה במקרה שניתן משכון במקום מעות (עבור שפחה)).
בבא מציעא ע"ד (מי שפרע בסיטומתא ובשינוי השער).

סימן ר"ה - דין מוכר מחמת אונס, ומסר מודעא ובטלה

בבא בתרא מ' (מודעא בפני שניים, אפילו ציית דינא, שצריך שהעדים ידעו האונס, האם כותבים על מכר).
בבא בתרא מ"ז-מ"ט. (תליוהו חבין - זביניה זביני)
בבא קמא ס"ב. (בחמסן צריך שיאמר רוצה אני).

סימן ר"ו - דין כשאמכור אמכור לך במאה ומכר לאחר ביותר, או שאמר: אמכרנה

לך כמו שישומו אותו ב"ד

עבודה זרה ע"ב. (כל הסימן)

סימן ר"ז - המוכר נכסיו על תנאי, ודיני אסמכתא, והמחייב עצמו בדבר שאינו חייב

בו

תנאי

בבא מציעא צ"ד. (להלכה תנאי שאי אפשר לקיימו כלל התנאי בטל והמעשה קיים).
ערכין ל"א - ל"ב. (נתינה בעל כורחו (לקונה בערי חומה) האם נחשבת נתינה).
קידושין מ"ט - נ'. (מוכר נכסיו בשביל לעלות לארץ ישראל).

אסמכתא

בבא מציעא ס"ה: - ס"ז. (כל זמן שתחזיר לי מעות אחזיר קרקע, פטומי מילי, אסמכתא)
בבא מציעא ע"ג-ע"ד. (האי מאן דיהיב זוזי לחבריה למיזבן ליה חמרא, ופשע ולא זבין ליה ... אסמכתא היא ... מאי שנא מהא דתנן: אם אוביר ולא אעביד - אשלם במיטבא! - התם בידו הכא לאו בידו).
בבא בתרא קס"ח. (אסמכתא במי שהשליש שטרו ופרע מקצת)
נדרים כ"ז (ההוא גברא דאתפיס זכותיה בבי דינא - פטור אסמכתא באונס)
סנהדרין כ"ד-כ"ה: (משחק בקוביא ומפריחי יונים).
בבא מציעא ק"ד (המקבל שדה מחבירו והובירה והתנה שלם במיטב או לחייב אלף זוז)
בבא מציעא ק"ט. (קבלת הפסד אינה אסמכתא רק היא אם מקבילה לסכום הנזק)
בבא מציעא מ"ח/ע"ז: (הנותן ערבון לחבירו, ואמר לו: אם אני חוזר ב...)
גיטין ע"ד. (הכל מודים באומר על מנת כאומר מעכשיו דמי).

סימן ר"ח - מקח שנעשה בצד איסור

המקור לסימן הוא על פי תשובת רב האי (מובאת ברא"ש¹) שדייק מבבא מציעא ס"ה. -
ואמר אביי: האי מאן דמסיק ארבעה זוזי דריביתא בחבריה, ויהיב ליה גלימא בגוייהו, כי מפקינן מיניה - ארבעה מפקינן מיניה, גלימא לא מפקינן מיניה. **רבא אמר:** גלימא מפקינן מיניה. מאי טעמא - כי היכי דלא לימרו גלימא דמכסי וקאי גלימא דריביתא הוא.

¹ רא"ש מסכת בבא מציעא פרק ה' סימן י"ט

לאב"י המקח קיים ורק יש חיוב להחזיר את הריבית והסיבה שרבא חולק עליו היא רק מכח 'שלא יאמר'. במקום שאין לחשוש, כי התשלום אינו מהריבית אלא הריבית שולמה כתוספת והיא הוחזרה, המקח חל. שלטי גיבורים ביצה כ: מדפי הרי"ף באות ד' (נשבע שלא למכור).

סימן ר"ט - המקנה דבר שאינו מסויים או שלא בא לעולם

בבא מציעא מו: מ"ז. (אמר רבה אמר רב הונא מכור לי באלו קנה ויש לו עליו אונאה) בבא מציעא ס"ד. (ההולך לחלוב את עזיו ... מצאו חבירו ואמר לו: מה שעזי חולבות מכור לך... מותר) יבמות צ"ג. / בבא מציעא ס"ו: (חלות מכר אחר שבאו לעולם אין יכול לחזור בו ותפיסה). בבא בתרא קמ"ז: קמ"ח: (אמר רב נחמן: שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה... עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו... איבעיא להו: דקל לאחד ופירותיו לאחר, מהו? מי שייר מקום פירי, או לא שייר?) בבא בתרא ס"ג (בן לוי שמכר שדה לישראל, ואמר לו על מנת שמעשר ראשון שלי)

סימן רי"ג - פירות כוורת ופירות שובך באיזה ענין קנה

בבא בתרא פ'. (הלוקח פירות שובך מחבירו - מפריח בריכה ראשונה). חולין קמ"א: (לוי בר סימון אקני פירות שובכו לרב יהודה, אתא לקמיה דשמואל, א"ל: זיל טרוף אקן דליתגבהו - וקנינהו)

סימן רכ"א - מוכר שאמר במאתים ולוקח אומר במנה

תוספתא קידושין פרק ב' מובאת ברי"ף קידושין ד'. (זה אומר במנה זה אומר במאתים והלך זה לביתו זה לביתו ואחר כך תבעו זה את זה אם הלוקח תבע את המוכר [שימכור לון] ייעשו דברי מוכר ואם המוכר תבע את הלוקח [שיקנה] ייעשו דברי לוקח) וכן פסקו רי"ף רמב"ם טור ושו"ע.

סימן רכ"ב - שנים חלוקים על המקח, ושאר טענות שבין המוכר והלוקח

קידושין ע"ג-ע"ד. (אימתי נאמן בעל מקח לומר לזה מכרתי ולזה אין מכרתי). בבא מציעא ב' (שנים או חזין בטלית, ... זה אומר: כולה שלי, זה אומר: כולה שלי). יבמות קי"ח: בבא קמא ק"ג: (לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא על שלקח אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה מהן לקח, שמניח דמי מקח ביניהם ומסתלק). בבא מציעא ל"ז (אביו של אחד מכם הפקיד לי מנה ואינו יודע איזה הוא - נותן לזה מנה ולזה מנה...). קידושין ס"ג: (מתני'. קדשתי את בתי ואינו יודע למי קידשתי, ובא אחד ואמר אני קידשתי - נאמן).

הלכות הונאה ומקח טעות

סימן רכ"ז - עד כמה הוה מחילה או חזרת האונאה, ושליח שטעה ואחים שחלקו

וטעו

פרשת בהר - ויקרא פרק כ"ה:

(ד) וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לְעַמִּיתְךָ או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו:

(טו) בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עַמִּיתְךָ בְּמִסְפַּר שָׁנֵי תְּבוּאֹת יִמְכַר לְךָ:

(טז) לְפִי רֵב הַשָּׁנִים תִּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מַעֲט הַשָּׁנִים תִּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מִכַּר לְךָ:

(יז) וְלֹא תֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ וְיִרְאֶת מֵאֲלֵהֶיךָ כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

בבא מציעא מ"ט: - נ"ז: (רוב דיני אונאה).

בבא בתרא פ"ג: - פ"ד. (אמר רב חסדא: מכר לו שוה חמש בשש, והוקר ועמד על שמנה, מי נתאנה? לוקח, לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר..).

בבא מציעא מ"ו: - מ"ז. (האם יש אונאה כשאמר 'מכור לי באלו').

בכורות י"ג: - (...אמרי: לעמיתך אתה מחזיר אונאה, ואי אתה מחזיר אונאה לכנעני; לכנעני - מאל תונו איש את אחיו נפקא! חד בכנעני וחד בהקדש).

קידושין מ"ב: (אמר רב נחמן: האחין שחלקו הרי הן כלקוחות.. (דיני אונאה בחלוקת ירושה ובשליחות)).

כתובות צ"ט: (אונאה בשליחות, מחלוקת בשום הדיינין שפיחתו שתות או הוסיפו שתות).

סימן רכ"ח - אסור להונות בדברים ולגנוב דעת הבריות ולרמות במקח וממכר

ויקרא פרק כ"ה, י"ז - וְלֹא תֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ וְיִרְאֶת מֵאֲלֵהֶיךָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

ויקרא פרק י"ט, י"א - **לֹא תִגְנוּבוּ וְלֹא תִכְחָשׁוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעֵמִיתוֹ:**

בבא מציעא נ"ח: - ס"ב: (משנה. כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים... רוב דיני הסימן)

חולין צ"ד (אסור לגנוב דעת גוי, וההבדל בין מטעה למטעה עצמו ועוד דיני גניבת דעת)

סימן רל"א - שלא לרמות במדה ובמשקל, וכיצד יעשה אותם וכיצד ישקול, וחייבין

להעמיד ממונים על המדות ועל השערים

בבא בתרא ח': - ט'. (ורשאין בני העיר להתנות על המדות ועל השערים, ועל שכר פועלים, ולהסיע על קיצתן).

סימן רל"ב - המוכר דבר במדה ובמשקל וטעה, או שטעה במנין המעות, ומוכר דבר

ונמצא בו מום

קידושין מ"ב: (דאמר רבה: כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין, אפילו פחות מכדי אונאה נמי חוזר).

בבא מציעא ס"ג: - ס"ד. (טעות שלא בכדי שהדעת טועה)

בבא מציעא פ'. (שמוכר אומר שיש מומים גלויים ונסתרים).

בבא מציעא מ"ב: (ההוא אפוטרופא דיתמי חזן להו תורא ליתמי, ומסריה לבקרא...)

בבא בתרא צ"ב. - צ"ג: (מתי מוכר יכול לטעון שמכר עבור דבר שבעבורו אין זה מום במקח ופטור מהוצאות הזריעה)

חולין נ': - נ"א. (מחט שנמצא...לא הגליד פי המכה - המוציא מחבירו עליו הראיה).

בבא קמא מ"א/1 בבא בתרא צ"ב (המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן)

סימן רל"ג - המוכר מין ונמצא מין אחר, או רע ונמצא יפה

בבא בתרא פ"ג: - פ"ד: (ארבע מדות במוכרין...)

סימן רל"ד - המוכר דבר איסור ואכלו הלוקח

בכורות ל"ז. (השוחט את הבכור ונודע שלא הראהו...)

סימן רל"ה - קטן וחרש ושוטה ושכור מתי מוכר מטלטלין, והקונה בשבת וביום טוב

גיטין נ"ט (חרש רומז ונרמז, ובן בתירא אומר: קופץ ונקפץ במטלטלין. הפעוטות - מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין... מציאת חרש ושוטה וקטן יש בהן משום גזל, מפני דרכי שלום, ר' יוסי אומר: גזל גמור..).

כתובות ע'. (הפעוטות, מקחן מקח וממכרן מכר במטלטלים. אמר רפרם: לא שנו אלא שאין שם אפוטרופוס).
בבא בתרא קנ"ד-קנ"ו. (מעשה בבני ברק באחד שמכר בנכסי אביו ומת, ובאו בני משפחה וערערו לומר קטן היה...
קטן מאימתי מוכר בנכסי אביו? ... תוך זמן כלפני זמן, או כלאחר זמן?.. תינוקת בת ארבע עשרה שנה ויום אחד יודעת
בטיב משא ומתן, מהו?.. אמר אמימר: ומתנתו מתנה...)
גיטין ס"ז; ע"א. (בדיקת חרש וכן כשם שבדקין אותו לגיטין, כך בודקין אותו למשאות ולמתנות).
כתובות כ'. (דבר שטיא זבין נכסי, אתו בי תרי אמרי כשהוא שוטה זבין, ואתו בי תרי ואמרי כשהוא חלים זבין, אמר רב
אשי: אוקי תרי להדי תרי ואוקי ממונא בחזקת בר שטיא ולא אמרן...)
עירובין ס"ה. (שיכור מקחו וממכרו ממכר... אמר רבי חנינא: לא שנו אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט).
רי"ף ביצה כ': (ירושלמי² וכולן שעשו בין אנוסין בין שוגגין בין מזידין בין מוטעין מה שעשו עשוי בשבת ואצ"ל ביום טוב
ושמע מינה דמאן דעבר ואקני בשבת מקרקעי או מטלטלי הקנאתו הקנאה).

סימן רל"ז - המחזיר אחר דבר לקנותו וקדם אחר וקנאו

קידושין נ"ט. (אמר ליה: עני מהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו, מאי? אמר ליה: נקרא רשע).

סימן ר"מ - שני שטרי מכר היוצאים על שדה אחת מזמן אחד

כתובות מ"ד. (אמר רב נחמן: שני שטרות היוצאין בזה אחר זה)

כתובות צ"ד. (אתמר: ב' שטרות היוצאים ביום אחד, רב אמר: חולקין, ושמואל אמר: שודא דדייני).

הלכות מתנה

סימן רמ"א - המתנה במה תתקיים וכן המחילה, והנותן דבר שאינו מסויים

נדרים מ"ח (מעשה דבית חורון, כל מתנה שאינה שאם הקדישה תהא מקודשת - אינה מתנה)
בבא בתרא קל"ז: (אמר רבא: אתרוג זה נתון לך במתנה ע"מ שתחזירהו לי, דין 'תחזירהו' ותחזירהו לי').
קידושין ס"ה: (בממון 'לא איברו סהדי אלא לשקרי').
גיטין ע"ד. (תניא: ה"ז גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז ומת).

סימן רמ"ב - דין מתנה באונס ומסירת מודעא ומתנה טמירתא

בבא בתרא מ'.-מ"א. (מודעא במתנה, אמר רב יהודה: האי מתנתא טמירתא - לא מגבינן בה).

סימן רמ"ג - דין המזכה לחבירו על ידי אחר ורוצה הנותן או המקבל לחזור בו

בבא בתרא קל"ז: קל"ח. (מי שזיכו לו ממון ומחה מיד לא קנה, שתק ולבסוף צווח מחלוקת רשב"ג וחכמים).
גיטין ל"ב: (שליח מתנה הרי הוא כשליח הגט; נפקא מינה? להולך לאו כזכי דמי).
בבא בתרא ע"ז (האם חזרת המזכה מכתובת שטר מבטלת את קנין השדה; כתב המוכר והחזיק הזוכה נקנה השטר
בכל מקום).

גיטין נ"ט: (מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן משום גזל, מפני דרכי שלום, ר' יוסי אומר: גזל גמור).
גיטין ס"ד: ס"ה. (צרור חורקן, אגוז ונוטלו - זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים.. אמר רבא, ג' מדות בקטן..).
בבא בתרא קנ"ו: (זכין לקטן ואין זכין לגדול דברי רבי אליעזר; רבי יהושע אומר לקטן אמרו ק"ו לגדול).

² קרבן נתנאל כתב שלא מצא בירושלמי וזו תוספתא בפרק ד' של ביצה. [ולכן נכתב כמקור את הרי"ף]

בבא מציעא ע"א-ע"ב. (...מידי דהוי אקטון, קטן לאו אף על גב דלית ליה שליחות אית ליה זכיה **מדרבנן** (יש בזה גרסאות). הכא נמי לא שנא. - ולא היא, ישראל אתי לכלל שליחות, נכרי לא אתי לכלל שליחות).
בבא מציעא י' - י"ב. (קניין ד' אמות, קניין חצר לקטן וקטנה, קניין בחצר שאינה משתמרת, זרק מפתח זה ויצא בפתח אחר, מציאת בנו ובתו הקטנים...הרי אלו שלו)

סימן רמ"ד - האומר לשנים לכתוב שטר מתנה לפלוני ('מילי לא מימסרי לשליח')

גיטין ס"ו. ס"ז. (משנה. אמר לשנים תנו גט לאשתי - מניעה של שליח למסור שליחותו בגט לשליח).
גיטין כ"ט. (מחלוקת האם מתנה היא כגט לעניין המניעה של שליח למסור שליחותו לשליח).

סימן רמ"ה - הכותב: נתתי שדה פלוני לפלוני, והאומר: נתתי שדה פלוני לפלוני

והוא אומר: לא נתתי לי

גיטין מ': (שטר קנין צריך להיות בלשון הווה ועבר אך עתיד לחכמים לא קנה, מקבל שמכחיש שקיבל מתנה).
גיטין ל"ב (לשונות שבהם הנותן אומר שלא קיבל את המתנה מעיקרא ולשונות שבהם לא חפץ מעכשיו).
כריתות כ"ד (אמר ר"ל: הנותן מתנה לחבירו ואמר הלה אי אפשי בה, כל המחזיק בה זכה בה, סתירה בין דברי הגמרא בגיטין לב. מתי מתנה בטלה מעיקרא ומתי אין דבריו קיימים).
בבא בתרא קל"ז: קל"ח. (שתק ולבסוף צווח)
חולין ל"ט: (לא אמרו בה איסור - משום כבודן דרבנן...לא אמרו בה היתר - משום כבודו דרשב"ג).

סימן רנ"ב - מתנת שכיב מרע מוציאין ממנו למזון האשה והבנות

בבא בתרא קל"ג. (מתנת שכיב מרע לעניין גביית אלמנה ובעלי חוב היא כירושה שגובים ממנה).
כתובות ס"ט. ע. (האחים שמכרו, מצוה לקיים דברי המת)
גיטין מ'. (מי שאמר בשעת מיתתו פלונית שפחתי קורת רוח עשתה לי יעשה לה קורת רוח, כופין את היורשין ועושין לה קורת רוח; מ"ט? מצוה לקיים דברי המת).

הלכות אבדה ומציאה

סימן רנ"ט - השבת אבידה, מאיזה מקום חייב להשיבה

דברים פרק כ"ב

(א) **לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך:**
(ב) ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוף ביתך והיה עמך עד דרש אחיך אתו והשבתו לו:
(ג) וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה **לא תוכל להתעלם:**
בבא מציעא כ"ו: (האיסורים שעובר מי שאינו משיב אבדה באופנים שונים)

סימן ר"ס - המוצא דבר שמוכח שהונח שם

בבא מציעא כ"ה: כ"ז. (מצא בגל או בכותל, עשאו פונדק, מצא בחנות מוצא באשפה).
בבא בתרא כ"ג: כ"ד: (משנה ניפול הנמצא בתוך חמישים אמה, רוב וקרוב).

סימן רס"א - דין המוצא במקום שניכר שאינה אבדה

בבא מציעא ל': ל"א. (איזוהי אבידה שחייב בהשבתה פרה רועה או רצה בדרך או בכרמים, אף אבדת קרקע).
בבא מציעא ל"ב. (מצאה ברפת אין חייב בה ברה"ר חייב בה האם המשנה עוסקת חוץ לתחום או בתוכו).

[בבא בתרא פ"ז: (השולח את בנו אצל חנווני, שהוכיחו האחרונים ששם אין הכוונה שאבדה מדעת הפקר)].

סימן רס"ב - על איזה דבר חייב להכריז ואיזה דבר הוא של מוצא

בבא מציעא כ"א-כ"ז. (כ"א-כ"ד. - חיוב הכרזה רק בדבר שיש בו סימן, יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, ביאור הדוגמאות שבמשנה שהאדם שם לב לאובדנם, מקום ומנין הוי סימן, מחלוקת ת"ק/ר"מ ור' יהודה היא בסימן הבא מאליו, צורבא מרבנן מחזירים לו אבדה בטביעות עין ומה גדרו; כ"ה - דבר שאין בו סימן בצד דבר שיש בו סימן, שלוש מטבעות זה על גב זה; כ"ו - סלע שנפלה משלושה יחזיר משום חשש שותפות, בשניים אינו מתייאש שחושד בחברו; כ"ז - חיוב השבה הוא רק באבדה ששווה פרוטה באובדנה ובמציאתה).

בבא מציעא נ"ה. (אבידה - המוצא אבידה שוה פרוטה חייב להכריז, ואף על גב דל).

שבת קי"ד. (איזהו תלמיד חכם שמחזירין לו אבידה בטביעות העין - זה המקפיד על חלוקו להופכו).

סימן רס"ג - המוצא אבידה שמתבייש להשיבה

בבא מציעא כ"ט-ל': (מצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול - הרי זה לא יטול..אמר רבא: כל שבשלו מחזיר - בשל חבירו נמי מחזיר, אפילו באינה לפי כבודו כיון שהכיש בה נתחייב בעיר, דרכו בשדה ולא בעיר, מעשה ר' ישמעאל בר' יוסי שעשה לפניו משורת הדין)

סימן רס"ד - אבידתו קודמת לכל אדם; אבידת רבו ואבידת אביו של מי קודמת

בבא מציעא ל"ג. (משנה. אבדתו ואבדת אביו - אבדתו קודמת...)

בבא מציעא ל': (היה בטל מסלע לא יאמר לו תן לי סלע, אלא נותן לו שכרו כפועל. אם יש שם בית דין - מתנה בפני בית דין, אם אין שם בית דין בפני מי יתנה? שלו קודם).

בבא קמא קט"ו-קט"ז: (זה בא בחביתו של יין זה בא בכדו של דבש, נסדקה חבית של דבש, ושפך זה את יינו והציל את הדבש לתוכו אין לו אלא שכרו; ואם אמר אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי חייב ליתן לו).

סימן רס"ה - אין ליטול שכר על האבידה

בבא מציעא ל': (היה בטל מסלע לא יאמר לו תן לי סלע, אלא נותן לו שכרו כפועל. אם יש שם בית דין - מתנה בפני בית דין, אם אין שם בית דין בפני מי יתנה? שלו קודם).

בבא מציעא ל"א: (מאי כפועל בטל? - - אמר אביי: כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה).

בבא קמא קט"ו-קט"ז: (זה בא בחביתו של יין זה בא בכדו של דבש, נסדקה חבית של דבש, ושפך זה את יינו והציל את הדבש לתוכו אין לו אלא שכרו; ואם אמר אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי חייב ליתן לו)

סימן רס"ו - דין אבידת עוברי עבירה

בבא קמא קי"ג: (גזל כנעני אסור, אבידתו מותרת...תניא, ר' פנחס בן יאיר אומר: במקום שיש חילול השם, אפי' אבידתו אסור).

סנהדרין ע"ו: (המחזיר אבידה לנכרי - עליו הכתוב אומר למען ספות הרוה את הצמאה).

עבודה זרה כ"ו: (לכל אבידת אחיך - לרבות את המומר...כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון, כאן במומר אוכל נבילות להכעיס).

נדרים ל"ג-ל"ד. (השבת אבידה במודרי הנאה).

בבא קמא פ': (נפק רב ודרש: חתול מותר להורגו ואסור לקיימו ואין בו משום גזל ואין בו משום השב אבידה).

בבא מציעא ל"ב. (אם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר - לא ישמע לו).

סימן רס"ז - כיצד מכריז וכיצד מטפל בה בעודו בידו

בבא מציעא כ"ז. ל"א. (כ"ז. - שור לגיזת זנבו; כ"ז: - סוגי סימנים; כ"ח. - עדיפויות בסימנים ועדים ומשך ההכרזה; כ"ח: - כט: - מקום ההכרזה, החשש לרמאי, הטיפול בבעלי חיים היתר שימוש ואחריות בדמי אבידה; כ"ט: - ל. - הטיפול בכלים; ל"א. - חיוב החזרה אפילו ק' פעמים, שבמציאה יכול להחזיר למקום המשתמר ולא צריך דעת בעלים).
בבא קמא נ"ו. נ"ז. (מחלוקת אם שומר אבידה הוא שומר שכר או חנם, היתר להחזיר למקום שיעבור שם).
גיטין מ"ח; נ"א (והמוצא מציאה לא ישבע, מפני תיקון העולם).

סימן רס"ח - דין קנייה בחצירו ובד' אמותיו

בבא מציעא י'. י"א (קניין ד' אמות ומציאה נקנית או החצר המשתמרת או בעומד בצדה בכל שדה).
בבא מציעא ק"ב. (יצא לו שם מציאה בעיר).

סימן רס"ט - המגביה מציאה לחבירו, ואם הגביהו חרש ופקח

בבא מציעא דף ח', ט'. י'. (מחלוקת האם המגביה מציאה לחבירו - קנה חבירו, שנים שהגביהו כאחד, הגביהו חרש ופקח, האומר לחבירו לזכות עבורו במציאה מתי חבירו זוכה עבור עצמו ומתי עבור חבירו).

סימן ר"ע - מציאת חרש שוטה וקטן ובנו ובתו ועבדו ושפחתו ואשתו ופועלו

גיטין נ"ט; ס"א. (גזלת מציאת חרש שוטה וקטן שנגזלו אינה יוצאת בדיינים)
בבא מציעא י"ב (מציאת בנו ובתו, מציאת עבדו ושפחתו, מציאת אשתו)
כתובות מ"ו. מ"ז. (מתני'. האב זכאי בבתו ... זכאי במציאתה)

סימן רע"א - מציאת בהמה ושטר חוב ושובר וגט אשה

בבא מציעא ח'. ט'. (קניין רכוב ומנהיג בבהמה וכן הקניין שהמוסרה)

סימן רע"ב - הלכות פריקה וטעינה ודין הולכי דרכים

שמות פרק כ"ג (ד) **כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֵיבָךְ או חֲמֹרוֹ תִּעָה הֶשֶׁב תִּשְׁיָבְנוּ לוֹ: ס**
(ה) **כִּי תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱרָץ³ רֶבֶץ תַּחַת מְשָׁאוֹ וְחִדַּלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עֲזֹב תִּעְזֹב עִמּוֹ: ס**
דברים פרק כ"ב (ד) **לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמֹר אַחִיךָ או שׁוֹרוֹ נִפְלִים בְּדָרְךָ וְהִתְעַלְמַתָּ מֵהֶם הֲקֵם תִּקְיָם עִמּוֹ:**
בבא מציעא ל"א, ל"ב. ל"ג. (כל דיני פריקה וטעינה).

סנהדרין ל"ב: (דתניא: צדק צדק תרדף - אחד לדין ואחד לפשרה. כיצד? שתי ספינות עוברות בנהר ופגעו זה בזה, אם עוברות שתיהן - שתיהן טובעות, בזה אחר זה - שתיהן עוברות. וכן שני גמלים שהיו עולים במעלות בית חורון ופגעו זה בזה, אם עלו שניהן - שניהן נופלין, בזה אחר זה - שניהן עולין. הא כיצד? טעונה ושאינה טעונה - תידחה שאינה טעונה מפני טעונה. קרובה ושאינה קרובה - תידחה קרובה מפני שאינה קרובה. היו שתיהן קרובות, שתיהן רחוקות - הטל פשרה ביניהן, ומעלות שכר זו לזו).

³ תורה תמימה הערות שמות פרק כ"ג הערה ל"ז - **ובתוס'** הקשו מהא דאמרין ב"מ ל"ב ב' אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה לטעון לשונא כדי לכופ את יצרו, והשתא כיון דמצוה לשנאותו מה כפיית יצר שייך, ותירצו דכיון שהוא שונא אותו מסתמא גם חבירו שונא לו, ובאים מתוך כך לשנאה גמורה ושייך כפיית יצר, עכ"ל. **ובב"מ שם תרצו** דהגמרא שם לא איירי בשונא דקרא, ואיך שהוא נראה לכל כי אין הענין מתבאר ברחבה. ושמעתי ממו"ח **הגאון הראמ"ה ז"ל**, כי אין הפי' שונאך שאתה שונא אותו, משום דא"כ הול"ל שנואך כמו כי שנואה לאה, אחת אהובה והאחת שנואה, אבל שונאך הפי' שהוא שונא אותך, כמו אם רעב שונאך, ונוסף גם הוא על שונאינו, ואני אראה בשונאי, וכדומה, ולפי"ז מכוון מאד פשט הגמרא אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה לטעון לשונא כדי לכופ את יצרו, והרבותא היא אף על פי שידעת שהוא שונא אותך בכ"ז תכופ את יצרך ותעזור לו, וגם הלשון שבגמ' מורה על כונה זו, דאל"ה הול"ל אהוב ושונא, ובסוגית הדרשה כאן בגמ' יתפרש הכל על בעל האבדה, ודו"ק:

רי"ף סנהדרין י': (תוספתא חמרין שרגליו של אחד מהן רעות אין רשאין לעבור עליו נפל רשאין לעבור עליו).
בבא קמא קט"ז: (שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה גייס לטורפה, רשאין החמרין להתנות, שכל מי שיאבד לו
חמורו יעמיד לו חמור אחר, ספינה שהיתה מהלכת בים, עמד עליה נחשול לטובעה והקילו ממשאה).

הלכות הפקר ונכסי הגר

סימן רע"ג - דין הזוכה מן ההפקר, והפקר כיצד וכמה

פאה פרק ו' משנה א'; בבא מציעא ל': (בית שמאי אומרים הבקר לעניים הבקר ובית הלל אומרים אינו הפקר עד
שיופקר אף לעשירים כשמטה (בגמרא נראה שנחלקו אף לקניין ולא רק לפטור מעשרות)).
קידושין כ"ג. (דתניא: גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו, והיו בהן עבדים, בין גדולים בין קטנים - קנו עצמן בני חורין; אבא
שאל אומר: גדולים - קנו עצמן בני חורין, קטנים - כל המחזיק בהן זכה בהן).
נדרים ז'. (יש יד להפקר, או דלמא אין יד להפקר? (ונשאר בספק))
נדרים מ"ג-מ"ה. (מחלוקת חכמים ור' יוסי בהפקר, חזרה תוך ג' ימים, הפקר לזמן, בפני כמה צריך להפקיר).
בבא מציעא קי"ח. (הבטה בהפקר לא קני).

בבא מציעא ט': ([ספינה קונה ואינה חצר מהלכת] ספינה מינח נייחא, ומיא הוא דקא ממטו לה).
גיטין נט; ס':-ס"א. (מצודות חיה ועופות ודגים יש בהן משום גזל, מפני דרכי שלום, ר' יוסי אומר: גזל גמור...; עני
המנקה בראש הזית - מה שתחתיו גזל, מפני דרכי שלום, ר' יוסי אומר: גזל גמור)
בבא מציעא ק"ז. (מר ליה רב יהודה לרבין בר רב נחמן: רבין אחי, הני תחלי דבי כתנא אין בהן משום גזל, עומדות על
גבולין - יש בהן משום גזל. ואם הוקשו לזרע, אפילו דבי כתנא נמי - יש בהם משום גזל. מאי טעמא - מאי דאפסיד
אפסיד.)

מועד קטן ו' (הפקר שדה כלאיים שיש בה אחד מעשרים וארבע ממין אחר)

סימן רע"ד - עוד יש איזה דברים של חבריו שמותרים אף על פי שאינם הפקר

בבא קמא פ"א (ת"ר, עשרה תנאין התנה יהושע)

סימן רע"ה - דין הזוכה בנכסי גר שנתגייר ומת בלא יורשין

בבא בתרא מ"ב. משנה, נ"ב:-נ"ד; נ"ז. (במשנה והמחזיק בנכסי הגר - נעל וגדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה והפירוט
איזה החזקות קונות בגמרא).

עירובין כ"ה. (אתמר: העושה מחיצה על גבי מחיצה, אמר רב חסדא: בשבת - הועיל, בנכסי הגר - לא קנה).

יבמות נ"ב: (הא לא דמיא, אלא לעודר בנכסי גר זה וכסבור של גר אחר הוא, דקני!)

בבא קמא מ"ט: (אמר רבה: משכנו של ישראל ביד גר ומת הגר, ובא ישראל אחר והחזיק בו - מוציאין אותו מידו;
מ"ט? כיון דמית ליה גר, פקע ליה שעבודיה. משכנו של גר ביד ישראל ומת הגר, ובא ישראל אחר והחזיק בו - זה קנה
כנגד מעותיו, זה קנה את השאר).

בבא בתרא קמ"ב. (גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו, ושמעו שיש לו בן או שהיתה אשתו מעוברת חייבין להחזיר; החזירו
הכל, ואחר כך שמעו שמת בנו או שהפילה אשתו, החזיק בשניה קנה, ובראשונה לא קנה).

קידושין כ"ב:-כ"ג. (דתניא: גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו, והיו בהן עבדים, בין גדולים בין קטנים - קנו עצמן בני חורין; **אבא שאול אומר:** גדולים - קנו עצמן בני חורין, קטנים - כל המחזיק בהן זכה בהן. **וכן הלכה**).

הלכות נחלות

סימן רע"ו - סדר נחלות כיצד הוא

פסוקי התורה לכלל הלכות נחלה

במדבר פרק כ"ז (סדר ההנחלה)

(ח) וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ וְהֶעֱבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבֵתוֹ:

(ט) וְאִם אֵין לוֹ בֵּת וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְאָחִיו:

(י) וְאִם אֵין לוֹ אַחִים וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְאָחִי אָבִיו:

(יא) וְאִם אֵין אַחִים לְאָבִיו וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְשָׂארוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וַיִּרְשׁ אֹתָהּ וְהָיְתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֶקֶת

מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה: ס

דברים פרק כ"א (דיני הבכור)

(טו) כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֶהְוָה וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה וַיִּלְדוּ לוֹ בָּנִים הָאֶהְוָה וְהַשְּׁנוּאָה וְהָיָה הַבֶּן הַבְּכֹר לְשֵׁנִיָּאָה:

(טז) וְהָיָה בָּיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת בְּנָיו אֶת אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ לֹא יִוְכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֶהְוָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׁנוּאָה הַבְּכֹר:

(יז) כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר לְתַת לוֹ פִּי שְׁנַיִם **בְּכָל אֲשֶׁר יִמְצָא** לוֹ כִּי הוּא **רֵאשִׁית אָנוּ** לוֹ מִשְׁפָּט הַבְּכֹרָה:

בבא בתרא קי"ד:-קט"ז: (אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב; סדר נחלות כך הוא; בנות צלפחד נטלו

ג' חלקים בנחלה: חלק אביהן שהיה עם יוצאי מצרים, וחלקו עם אחיו בנכסי חפר)

בבא בתרא ק"ח:-ק"י (יש נוחלין ומנחילין, ויש נוחלין ולא מנחילין... האיש את אמו, והאיש את אשתו, ובני אחיות -

נוחלין ולא מנחילין. האשה את בניה, והאשה את בעלה, ואחי האם - מנחילין ולא נוחלין. והאחין מן האם - לא נוחלין

ולא מנחילין; משפחת אב קרויה משפחה, משפחת אם אינה קרויה משפחה, דכתיב: למשפחותם לבית אבותם.)

נדה מ"ג:-מ"ד: בבא בתרא קמ"ב (תנוק בן יום אחד... ונוחל ומנחיל... להנחיל לאחיו מן האב).

יבמות כ"ב (מי שיש לו בן מכל מקום - פוטר אשת אביו מן היבום, וחייב על מכתו ועל קללתו, ובנו לכל דבר [=ליוורשו.

גמרא], חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן העובדת כוכבים... אמר רב יהודה: לאיתויי ממזר).

סימן רע"ז - הבכור נוטל פי שנים, ואיזה הוא בכור לנחלה וספק בכור

דברים פרק כ"א (דיני הבכור)

(טו) כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֶהְוָה וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה וַיִּלְדוּ לוֹ בָּנִים הָאֶהְוָה וְהַשְּׁנוּאָה וְהָיָה הַבֶּן הַבְּכֹר

לְשֵׁנִיָּאָה:

(טז) וְהָיָה בָּיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת בְּנָיו אֶת אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ לֹא יִוְכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֶהְוָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׁנוּאָה הַבְּכֹר:

(יז) כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר לְתַת לוֹ פִּי שְׁנַיִם **בְּכָל אֲשֶׁר יִמְצָא** לוֹ כִּי הוּא **רֵאשִׁית אָנוּ** לוֹ מִשְׁפָּט הַבְּכֹרָה:

בבא בתרא קכ"ב:-קכ"ג. (בכור נוטל פי שניים כנגד חלק פשוט ולא פי שניים מכלל האחים)

בבא בתרא קכ"ו:-קכ"ז: (טומטום שנקרע אינו נוטל פי שניים ואינו ממעט מחלק בכורה, ילדו שנים ואין ידוע מן נולד

קודם אינם זוכים בבכורה, הוכרו ולבסוף התערבו כותבים הרשאה זה לזה; דין יכיר).

בכורות מ"ו-מ"ז: (יש בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, בכור לכהן ואינו בכור לנחלה, בכור לנחלה ולכהן, ויש שאינו בכור לא לנחלה ולא לכהן... בכור לנחלה - הבא אחר נפלים, הוכרו ולבסוף נתערבו - כותבין הרשאה זה לזה, לא הוכרו ובסוף נתערבו - אין כותבין הרשאה זה לזה; פדחת פוטרת בכל מקום⁴, היו לו ילדים בגיותו; יוצא דופן).
בבא בתרא קמ"ב: נדה מ"ג-מ"ד: (בן שנולד אחר מיתת האב - אינו ממעט בחלק בכורה).
יבמות כ"ב (בן משפחה וכותית אין לו יחוס והבא אחריו בכור, ממזר מקבל חלק בכורה)
קידושין ע"ד. (שלשה נאמנים על הבכור: חיה אביו אמו...)
בבא בתרא קט"ז (מת הבכור יורשיו נוטלים חלק בכורה נלמד ממנה של בנות צלפחד).

סימן רע"ח - אין הבכור נוטל פי שנים לא במלוה ולא בשבח, ואם מכר חלק בכורה

דברים כ"א

(טז) **וְהִיא בְּיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת בְּנָיו אֶת אֲשֶׁר יְהִי לּוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֵהוּבָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׁנוּאָה הַבְּכֹר:**
(יז) **פִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר לְתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכָל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ כִּי הוּא רֵאשִׁית אָנוּ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה:**
בכורות נ"א-נ"ב: (משנה: הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב, ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם, ואינו נוטל בשבח, ולא בראוי כבמוחזק...).

בבא בתרא קכ"ג-קכ"ו. (מחלוקת חכמים ורבי בראוי ושבח; אם אמר איני נותן ואיני נוטל רשאי).
בבא מציעא ק"י: בבא קמא צ"ה: (שלשה שמין להן השבח ומעלין אותן בדמים, ואלו הן: בכור לפשוט).
בבא מציעא ס"ז: (משכנתא, באתרא דמסלקי... ובאתרא דלא מסלקי - ובכור נוטל בו פי שנים).

סימן רע"ט - דין האומר: זה בני, או אחי או עבדי, וחזר ואמר איפכא

בבא בתרא קל"ד (מתני'. האומר זה בני - נאמן, זה אחי - אינו נאמן, ויטול עמו בחלקו...)
בבא בתרא קכ"ז: (אמר בני הוא, וחזר ואמר עבדי הוא).
ברכות ט"ז: (עבדים ושפחות אין קורין אותם אבא פלוני ואמא פלונית).

סימן ר"פ - אמר אחד: זה אחינו, או שבא אחד ואמר: אני אחיך

בבא בתרא קל"ד-קל"ה: ([האומר] זה אחי - אינו נאמן, ויטול עמו בחלקו. מת - יחזרו נכסים למקומן. נפלו לו נכסים ממקום אחר - יירשו אחיו עמו).
בבא בתרא קל"ט: (מי שמת והניח בנים ובנות, בזמן שהנכסים מרובין - הבנים יירשו והבנות יזונו, נכסים מועטין - הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים).
בבא בתרא קמ"מ-קמ"א. (הניח בנים ובנות וטומטום, בזמן שהנכסים מרובין - הזכרים דוחין אותו אצל נקבות, נכסים מועטין - הנקבות דוחות אותו אצל זכרים).
יבמות פ"ג. (רבי יוסי אומר: אנדרוגינוס בריה בפני עצמה הוא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה).
בבא בתרא קנ"ח-קנ"ט: (נפל הבית עליו ועל אמו, מכח אבוא דאבא קאתינא, נפל הבית עליו ועל בן בתו)
בבא בתרא קנ"ז. (נפל הבית עליו ועל אביו או עליו ועל מורישי, והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב)

סימן רפ"א - המעביר נכסיו מבניו ליתנם לאחר

דברים פרק כ"א פסוק ט"ז

וְהִיא בְּיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת בְּנָיו אֶת אֲשֶׁר יְהִי לּוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֵהוּבָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׁנוּאָה הַבְּכֹר:

⁴ לעניין רוב פדחתו שכתב הטור ראה את דברי הבית יוסף ביורה דעה סימן קצ"ד ובבדק הבית וייתכן שלטור היה את הרמב"ם הלא מוגה כי כן כתב שם כמותו, וראה בחידושי הגהות שיש שכתבו כאן שזו טעות סופר בטור (אך ביורה דעה כתב באותו לשון).

בבא בתרא קכ"ו; קכ"ט-קל"ב. (המעביר נכסיו מבניו ליתנם לאחר).

סימן רפ"ב - שלא להעביר נחלה ממי שראוי לירש

בבא בתרא קל"ג-קל"ד. (מתני'. הכותב את נכסיו לאחרים והניח את בניו).

שבת י': (ואמר... אמר רב: לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים).

סימן רפ"ג - דין ירושת עובד כוכבים וגר וישראל מומר לעבודת כוכבים

קידושין י"ז: - י"ח (ירושת גוי את אביו וגר את אביו 'ודילמא ישראל משומד שאני')

סימן רפ"ד - אין צריך עדות ליורש שהוא קרוב וצריך עדות שמת

קידושין פ'. (א"ר יוחנן: מלקין על החזקות, סוקלין ושורפין על החזקות... א"ר שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: מעשה באשה שבאת לירושלים ותינוק מורכב לה על כתיפה, והגדילתו ובא עליה, והביאום לבית דין וסקלום, לא מפני שבנה ודאי, אלא מפני שכרוך אחריה).

תוספתא בבא בתרא פרק ח' (שנים שהיו באין ממדינת הים אף על פי שמשאן ומתנן ומאכלן ומשקן כאחת ומת אחד מהן אין חבירו יורשו ואם היה נוהג בו משום אחוה חבירו יורשו).

יבמות קט"ז: - קי"ז. (אין האחין נכנסין לנחלה על פיה, אף שנאמנת להנשא, ואם יבם אח נוטל ירושת אחיו).

כתובות ק"ז. (אלא אמר רב פפא: כששמעה בו שמת בעד אחד, היא דאי בעית אינסובי בעד אחד מצי מינסבא מזוני נמי יהיבין לה, בניו ובנותיו דאי בעו למיחת לנכסיו בעד אחד לא מצו נחתי - מזוני נמי לא יהיבין להו).
בבא בתרא ל"ג. (קריביה דרב אידי בר אבין (הגרסאות בסיפור, האם צריך להביא ראיה שקרוב טפי)).

סימן רפ"ה - שבוי שברח והיוצא לדעת מה יעשו בנכסים

בבא מציעא ל"ח: - מ'. (שבוי שברח והיוצא לדעת מה יעשו בנכסים)

סימן רפ"ו - יתומים גדולים וקטנים היאך ניזונים מנכסיהם

בבא בתרא קל"ט. (מתני'. הניח בנים גדולים וקטנים...)

בבא בתרא קמ"ד: - קמ"ה. (מתני'. האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב, חזרה שושבינות - חזרה לאמצע, שהשושבינות נגבית בבית דין... (דיני שושבינות דהיינו גומלין למי שארגן לחברו סעודת חתונה))

סימן רפ"ז - מי שמת והניח בנים גדולים וקטנים

בבא בתרא קמ"ג: - קמ"ד. (מתני'. הניח בנים גדולים וקטנים, השביחו גדולים את הנכסים - השביחו לאמצע; אם אמרו: ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושין ואוכלים - השביחו לעצמן).

בבא מציעא לט: (השביח והגיע יורש נוסף שלא הכיר).

סימן רפ"ח - היאך שמין מה שעל בניהם ובנותיהם כשחולקים

בבא קמא י"א: (ואמר עולא אמר ר' אלעזר: האחין שחלקו - מה שעליהן שמין, ומה שעל בניהן ובנותיהן אין שמין. אמר רב פפא: פעמים אף מה שעליהן אין שמין, משכחת לה בגדול אחי, דניחא להו דלשתמעון מיליה).

ירושלמי קידושין פרק א' הלכה ד' (רבי מנא אמר כלי רגל חולקין כלי שבת צריכא רבי אבין פשיטא ליה בין כלי רגל בין כלי שבת מביאין לאמצע וחולקין)

כתובות ק"ט: (צוה האב לתת וחלקו הנחלה בלא לתת למקבל)

סימן רפ"ט - אחים גדולים וקטנים ורוצים לחלוק

קידושין מ"ב (א"ר נחמן אמר שמואל: יתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהם, בית דין מעמידים להם אפוטרופוס ובוררים להם חלק יפה, ואם הגדילו - יכולים למחות; **ורב נחמן דידיה אמר:** אם הגדילו - אינם יכולים למחות, דא"כ, מה כח בית דין יפה. [וכן הלכה] ומי אית ליה לרב נחמן אם כן מה כח בית דין יפה? והתנן: שום הדיינים שפחתו שתות או הותירו שתות - מכרן בטל, רבן שמעון בן גמליאל אומר: מכרן קיים, (ואמר רבן שמעון בן גמליאל) א"כ, מה כח ב"ד יפה; ואמר רב הונא בר חנינא **אמר רב נחמן: הלכה כדברי חכמים!** לא קשיא: הא דטעו, הא דלא טעו. אי דלא טעו, מאי יכולים למחות? יכולים למחות ברוחות).

סימן ר"צ - דין אפוטרופוס מי ימנו וכיצד יתנהג וכל משפטי

גיטין נ"ב (מתני'. יתומין שסמכו אצל בעל הבית, או שמינה להן אביהן אפוטרופוס - חייב לעשר פירותיהם. אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים - ישבע, מינוהו ב"ד - לא ישבע; אבא שאול אומר: חילוף הדברים).
בבא מציעא ל"ט (אין ממנים אפוטרופוס לגדולים; ולא קרוב לנכסי קטן, ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן).
כתובות ע'. (הפעוטות, מקחן מקח וממכרן מכר במטלטלים. אמר רפרם: לא שנו אלא שאין שם אפוטרופוס, אבל יש שם אפוטרופוס - אין מקחן מקח ואין ממכרן מכר).
פסחים מ"ט: (ששה דברים נאמרו בעמי הארץ: ...ואין ממנין אותן אפוטרופוס על היתומים).

הלכות פקדון

סימן רצ"א - דין שומר חנם מאימתי מתחייב בשמירה, וכיצד היא השמירה

פרשת משפטים פרק כ"ב

פרשת שומר חנם

(ו) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר וגנב מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים:

(ז) אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו:

(ח) על כל דבר פשע על שור על חמור על שיה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר

שניהם אשר ירשיעו אלהים ישלם שנים לרעהו: ס

פרשת שומר שכר

(ט) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שיה וכל בהמה לשמר ומת או נשבר או נשבה אין ראה:

(י) שבעת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם:

(יא) ואם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו:

(יב) אם טרף יטרף יבאהו עד הטרפה לא ישלם: פ

פרשת שואל ושוכר

(יג) וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם:

(יד) אם בעליו עמו לא ישלם אם שכיר הוא בא בשכרו: ס

בבא מציעא פ"ג, פ"א: (קבלת שמירה שאמר הנח/הנח לפני/הנח לפניך, הכניס ברשות בעל החצר).

בבא קמא מ"ז-מ"ח: (הכניס ברשות בעל החצר והזק/הזיק)

בבא קמא ס"ב. (אמר רבא: הנותן דינר זהב לאשה, ואמר לה הזהרי בו של כסף הוא).

בבא מציעא ל"ו (שומר שמסר לשומר; פשע בה ויצאת לאגם ומתה כדרכה).

בבא מציעא מ"ב (כספים אין להם שמירה אלא בקרקע; תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב).
בבא מציעא צ"ג-צ"ה (בגדר שמירת בהמות מה נקרא פשיעה (העלה לראשי צוקים והעברת בהמות בגשר); מתנה שומר חינם להיות כשואל; פטור שמירה בבעלים)

סימן רצ"ב - שלא לשלוח יד בפקדון, ואם שלח בו יד

שמות פרק כ"ב

שומר חינם

- (ו) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר וגנב מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים:
(ז) אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים **אם לא שלח ידו** במלאכת רעהו:
(ח) **על כל דבר פשע** על שור על חמור על שיה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו: ס

שומר שכר

- (ט) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שיה וכל בהמה לשמר ומת או נשבר או נשבה אין ראה:
(י) **שבעת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו** במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם:
ספרא ברייתא דרבי ישמעאל שלוש עשרה מידות - כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לידון בדבר חדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש.
בבא מציעא מ'.מ"א: (משנה. המפקיד פירות אצל חבירו - הרי זה יוציא לו חסרונות; מחלוקת ר' עקיבא ור' ישמעאל בשולח יד והחזיר, שליחות יד אם צריכה חסרון).
בבא מציעא מ"ג-מ"ד. (משנה. המפקיד מעות...אם צרוין; משנה. השולח יד בפקדון, (כאיזה שעה ישלם); משנה. החושב לשלוח יד בפקדון, ההבדל בין הטה חבית ליטול רביעית לבין הגביהה את החבית)
בבא מציעא ל"ח (מכירת פירות שהרקיבו, דבש והדביש).
בבא מציעא כ"ט-ל'. (הטיפול בספרים ובכסות)

סימן רצ"ג - מתי ניתן הפקדון ליתבע, ואם יכול להחזירו בכל מקום

בבא קמא קי"ח. (מתי ניתן הפקדון ליתבע, ואם יכול להחזירו בכל מקום).
גיטין י"ד. (הולך מנה לפלוני פקדון שיש לו בידו).

סימן רצ"ד - הכופר בפקדון או שטוען נגנב

פרשת משפטים

- (ו) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר **וגנב** מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים:
(ז) אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים **אם לא שלח ידו** במלאכת רעהו:
(ח) **על כל דבר פשע** על שור על חמור על שיה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו: ס
(ט) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שיה וכל בהמה לשמר ומת או נשבר או נשבה **אין ראה**:
(י) **שבעת ה' תהיה בין שניהם** אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם:
בבא קמא ק"ה-ק"ו, בבא מציעא ה': (הכופר במלוה - כשר לעדות, בפיקדון - פסול לעדות).
בבא מציעא פ"ג. (דתניא, איסי בן יהודה אומר: אין ראה שבעת ה' תהיה בין שניהם, הא יש רואה - יביא ראיה ויפטר... אתא לקמיה דרבא, אמר ליה:....אמר ליה: אין, כאיסי, וסבירא לן כוותיה).

בבא קמא ק"ז-ק"ח: (שלוש שבועות משביעים אותו, אמתי שומר שבקש להפטר והפקדון בידו מחויב בכפל).

סימן רצ"ה - שילם הנפקד כיצד משביעין אותו

בבא מציעא ל"ג-ל"ה. (שילם ולא רצה להישבע; שבועה שאינה ברשותו...שמה עיניו נתן בה).

הראשונים בשבועות ל"ט-מ'. (האם שבועת השומרים צריכה כפירת שתי כסף).

בבא קמא ק"ו-ק"ז: (האם שבועת שומרים צריכה הודאה במקצת)

סימן רצ"ו - המפקיד בעדים וטוען הנפקד נגב או להד"מ

שבועות מ"ה: (שבועת שומרים שיש מיגו של החזרתי ופסקו הראשונים שדברי רמי בר חמא אינם למסקנה).

בבא בתרא ע' (המפקיד אצל חברו בשטר, ואמר לו החזרתים לך, מהו?)

בבא מציעא צ"ד. (מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה, והשואל להיות פטור מלשלם.. אפילו לא קנו מידו)

סימן רצ"ז - הכופר בפקדון נאמן אפילו נותן המפקיד סימן

בבא בתרא מ"ה-מ"ו. (המפקיד אצל חברו בעדים אינו צריך להחזיר לו בעדים... דאיכא עדים, והוא דראה).

כתובות פ"ה: (הטוען שהפקיד אצל אדם שאינו אמוד בכך ונותן סימן ואינו רגיל להכנס - מוציא מיתומים).

יבמות קט"ו: ('דיך שקלתינהו, והני אחריני נינהו').

סימן רצ"ח - נפקד אומר: איני יודע כמה אני חייב, והמפקיד טוען ברי

בבא קמא ס"ב. (טעין כסא דכספא בבירה, מאי? אמר ליה: חזינא, אי איניש אמיד הוא דאית ליה כסא דכספא, אי נמי

איניש מהימנא הוא דמפקדי אינשי גביה - משתבע ושקיל, ואי לא - לאו כל כמיניה).

ירושלמי בבא קמא פרק ו' הלכה ז' (כהדא חד בר נש אפקד גבי חבריה חד שק צרור ואירעו אונס אהן אמר סיגין הוה

מלא ואהן הוה אמר מטקסין הוה מלא)

סימן רצ"ט - שנים שהפקידו ביד אחד ואחד מהם בא לתבוע

ירושלמי שבועות פרק ה' הלכה א' (שנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול שלו אין שומעין לו).

כתובות צ"ד. (ולא אמרן אלא דלא איתיה במתא, אבל איתיה במתא איבעי ליה למיתן).

סימן ש' - שנים שהפקידו, אחד ק' ואחר ר', וכל אחד תובע מאתים

בבא מציעא ל"ז (שנים שהפקידו אצל אחד, זה מנה חה מאתים)

סימן ש"א - דין השומרים בעבדים וקרקעות ובהקדשות ובשל עניים

בבא מציעא נ"ו, נ"ז-נ"ח. (העבדים, והשטרות, והקרקעות, וההקדשות...שומר חנם אינו נשבע, ונושא שכר אינו משלם;

נשבעין לגזברין...שבועה זו תקנת חכמים היא, שלא יהו בני אדם מזלזלים בהקדשות).

שבועות מ"ב-מ"ג. (מתני'. ואלו דברים שאין נשבעין עליהן: העבדים, והשטרות, והקרקעות, וההקדשות... שומר חנם

אינו נשבע, נושא שכר אינו משלם; מחלוקת ר' מאיר וחכמים בענבים העומדים ליבצר)

כתובות פ"ז: (ועוד, אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות! אלא אמר רבא: מדרבנן [נשבעים אף על קרקע].)

קידושין כ"ג, כ"ז-כ"ח. (חוקקין את הנכסים שיש להם אחריות לישבע עליהן [על ידי גלגול אף על קרקע].)

בבא קמא צ"ג. (לשמור - ולא לאבד, לשמור - ולא לקרוע, לשמור - ולא לחלק לעניים).

סימן ש"ב - דיני שומרים אחד האיש ואחד האשה

בבא קמא ט"ו. (והנשים בכלל הנזק. מנהני מילי? אמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי ר' ישמעאל, אמר קרא: איש או אשה כי יעשו מכל חטאת, השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. דבי רבי אלעזר תנא: ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה).

שבועות מ"ב (אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן, ואין משביעין את הקטן).

[בבא קמא ק"ו: (כי יתן איש אין נתינת קטן כלום ואין לי אלא שנתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן, נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין? ת"ל עד האלהים יבא דבר שניהם עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד)]

[בבא בתרא פ"ז: (השולח את בנו אצל חנווני...אלא שבר צלוחית אבדה מדעת היא)]

סימן ש"ג - שומר שכר באיזה דבר חייב או פטור ומאימתי מתחייב

בבא מציעא צ"ג-צ"ד. (חיוב שומר שכר בשמירה יתרה ולשכור רועים ומקלות עד כדי דמי החפץ ומהו האונס הפוטר) בבא מציעא ס"ח: (תנו רבנן: כמה הוא שכרו - בין מרובה ובין מועט, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: אפילו לא טבל עמו אלא בציר, ולא אכל עמו אלא גרוגרת אחת - זהו שכרו **רש"י** - דרבי מאיר בעי שיפסוק לשום שכר, ומיהו, בכל מה שיאות לקבל עליו בשכרו, בין רב בין מעט - הא קביל עליה, ור' יהודה לא בעי שיפסוק לשום שכר, אלא יטבול עמו בציר, כאחד מן השוק).

בבא מציעא ל"ו: (לא מיבעיא למאן דאמר: תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור דפטור. אלא אפילו למאן דאמר חייב הכא פטור. מאי טעמא דאמרין: מלאך המות, מה לי הכא ומה לי התם...עלתה לראשי צוקין) שלט"ג בבא מציעא נ"ג: מדפי הרי"ף אות ב' (בדין שומר שכר שנגנב ממנו באונס שלא על ידי ליסטים)

סימן ש"ד - המעביר חבית ממקום למקום ונשבר, מתי חייב

בבא מציעא פ"ב-פ"ג. (משנה. המעביר חבית ממקום למקום ושברה...)

בבא מציעא צ"ט: (כיצד שמים דמי חבית שנשברה שיש לה ערך שונה ביום השוק וביום רגיל).

סימן ש"ה - שומר שכופר או שטוען נאנס או נגנב

בבא קמא ק"ח: (נגנבה באונס והוכר הגנב).

בבא מציעא צ"ד. (מתנה שומר שכר להיות כשואל או להפטר משבועה ותשלומים).

בבא מציעא פ"א-פ"א: (שמור לי ואשמור לך השאילני והשאילך)

סימן ש"ו - האומנים שומרי שכר, ואם קלקלו, וטבח שנבל

בבא מציעא פ"א-פ"א. (משנה. כל האומנין שומרי שכר הן, וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות - שומר חנם).

בבא קמא צ"ח-ק"א. (מתני'. נתן לאומנין לתקן וקלקלו - חייבין לשלם... אם אומן קונה בשבח כלי; מתני'. הנותן צמר לצבע והקדיחו יורה נותן לו דמי צמרו. צבעו כאור, אם השבח... (הלכה כר' יהודה בדף ק"ב.))

בבא מציעא ק"ט (דאמר רבא: מקרי דרדקי, שתלא, טבחא, ואומנא, וספר מתא - כולן כמותרין ועומדין דמי. כללא דמילתא: כל פסידא דלא הדר - כמותרין ועומדין דמי).

הלכות שוכר

סימן ש"ז - דיני השוכר וחיובו ופטורו ואם השאיל או השכיר

בבא מציעא צ"ט. (אמר רב הונא: השואל קרדום מחבירו, בקע בו - קנאו. לא בקע בו - לא קנאו. למאי? אילימא לאונסין - מאי שנא פרה דמשעת שאילה? אלא לחזרה, בקע בו - לא מצי הדר ביה משאיל, לא בקע בו - מצי משאיל הדר ביה).

בבא מציעא ל"ה-ל"ז. (השוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה כדרכה).

תוספתא מסכת בבא מציעא (ליברמן) פרק ח (אין הפועל רשאי..לחרוש בפרתו ערבית ולהשכירה שחרית).

סימן ש"ח - השוכר בהמה לרכוב עליה כמה יטעון עליה

בבא מציעא ע"ט-פ': (ע"ט: - השוכר את החמור לרכוב עליה - שוכר מניח עליה כסותו ולגנותו ומזונות של אותה הדרך, מכאן ואילך חמר מעכב עליו...; השוכר את החמור לרכוב עליה איש - לא תרכב עליה אשה, אשה - רוכב עליה איש. ואשה - בין גדולה ובין קטנה אפילו מעוברת ואפילו מניקה; פ'. - השוכר את החמור להביא עליה חטין והביא עליה שעורין - חייב, תבואה והביא עליה תבן - חייב, מפני שהנפח קשה כמשאוי. להביא לתך חטין והביא לתך שעורין - פטור, ואם מוסיף על משאו - חייב? וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב? סומכוס אומר משום רבי מאיר: סאה לגמל, שלשה קבין לחמור; פ': - תנו רבנן: קב לכתף).

סימן ש"ט - השוכר את הבהמה לילך למקום ידוע והוליקה למקום אחר

בבא מציעא ע"ח (משנה). השוכר את החמור להוליכו בהר והוליכו בבקעה, בבקעה והוליכו בהר..)

בבא מציעא פ'. משנה. השוכר את הפרה לחרוש בהר וחרש בבקעה, אם נשבר הקנקן - פטור. בבקעה וחרש בהר, אם נשבר הקנקן - חייב. לדוש בקטנית ודש בתבואה - פטור, לדוש בתבואה ודש בקטנית - חייב, מפני שהקטנית מחלקת).

סימן ש"י - השוכר את החמור ונסתמא או מת או נשבר

בבא מציעא דף ע"ח. ע"ט: (השוכר את החמור והבריקה, או שנעשית אנגריא - אומר לו: הרי שלך לפניך. מתה או נשברה - חייב להעמיד [לון] חמור; חילוק בין משא לרכיבה ובין 'חמור זה' לחמור סתם).

סימן ש"יא - השוכר הספינה ופרקה בחצי הדרך או טבעה בחצי הדרך

בבא מציעא ע"ט (תנו רבנן: השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך)

בבא מציעא פ': (...כור לספינה...אמר רב פפא: שמע מינה סתם ספינות בת תלתין כורין...)

סימן ש"יב - המשכיר בית לחבירו לזמן קצוב או סתם

בבא מציעא ק"א-ק"ג. (ק"א: - משנה. המשכיר בית לחבירו בימות הגשמים...; ק"ב. - משנה. המשכיר בית לחבירו לשנה...; ק"ג. - משנה. המשכיר בית לחבירו ונפל...).

ירושלמי בבא מציעא פרק ח' הלכה ט' (המשכיר בית לחבירו וביקש למוכרו)

תוספתא בבא מציעא פרק ח' (השואל פונדק מחבירו ללינה אין פחות מיום אחד לשביתה אין פחות משני ימים לנישואין אין פחות משלשים (גרסת הטור שבעה ימים)).

בבא מציעא קט"ז-קי"ז. (משנה. הבית והעלייה, נפחתה העלייה ואין בעל הבית רוצה לתקן...).

סימן שי"ג - המשכיר בית לחבירו בבירה גדולה באיזה מקום רשאי להשתמש

בבא בתרא ו' (אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: המשכיר בית לחבירו בבירה גדולה, משתמש בזיזה ובכתליה עד ד' אמות...)

בבא מציעא ק"א-ק"ב. (משנה...הזבל של בעל הבית, ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכירים בלבד. גמרא... אמר רב אשי: זאת אומרת, המשכיר חצירו סתם - לא השכיר רפת שבה.)

סימן שי"ד - מה הדברים שעל המשכיר לעשות או על השוכר

בבא מציעא ק"א-ק"ב. (משנה. המשכיר בית לחבירו, המשכיר חייב בדלת, בנגר ובמנעול, ובכל דבר שמעשה אומן. אבל דבר שאינו מעשה אומן - השוכר עושה...)

גמרא. תנו רבנן: המשכיר בית לחבירו - משכיר חייב להעמיד לו דלתות, לפתוח לו חלונות, לחזק לו תקרה, לסמוך לו קורה. ושוכר חייב לעשות לו סולם, לעשות לו מעקה, לעשות לו מרזב, ולהטיח את גגו...

רש"י - לחזק לו תקרה - אם התליעו הנסרין. לסמוך לו קורה - אם נשברה אחת מהן.)

בבא מציעא קט"ז: (נפחתה, בכמה? **רב אמר**: ברובה, **ושמואל אמר**: בארבעה. [טפחים, והלכה **כשמואל**].)

סימן שט"ו - דין המשכיר בית על תנאי

בבא קמא ע"ט ובבא מציעא צ"ט (תניא נמי הכי: כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומרין; וכשם שהקרקע נקנית בכסף, בשטר ובחזקה, כך שכירות נקנית בכסף, בשטר ובחזקה... אמר רב חסדא: שכירות דקרקע.)

בבא מציעא נ"ו: (בעי רבי זירא: שכירות יש לו אונאה או אין לו אונאה? ממכר אמר רחמנא - אבל לא שכירות, או דלמא לא שנא? - אמר ליה אביי: מי כתיב ממכר לעולם? ממכר סתמא כתיב, והאי נמי ביומיה מכירה היא)

סימן שט"ז - המשכיר בית לחבירו לזמן קצוב ורצה השוכר להשכירו לאחרים

גיטין כ"ט. (משנה... ואם אמר לו טול לי הימנה חפץ פלוני - לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר. גמרא... אמר ריש לקיש, כאן שנה רבי: אין השואל רשאי להשאיל, ואין השוכר רשאי להשכיר.)

בבא מציעא ע"ט: (השוכר את הספינה ופרקה לה בחצי הדרך - נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו עליו אלא תרעומת. היכי דמי? אילימא דקא משכח לאגורה - אמאי אית ליה תרעומת? ... משום שינוי דעתא. אי נמי: לאשלא יתירא.)

סימן שי"ז - אמר השוכר: פרעתי שכר הבית, והמשכיר אומר: לא פרעתי

בבא מציעא ק"ב-ק"ג. (רב נחמן אמר: קרקע בחזקת בעליה קיימת; בעו מיניה מרבי ינאי: שוכר אמר נתתי, ומשכיר אמר לא נטלתי, על מי להביא ראיה?; אמר רבא אמר רב נחמן: האי מאן דאוגר ליה ביתא לחבריה לעשר שנין, וכתב ליה שטרא, ואמר ליה: נקיטת חמש שנין - מהימן...)

בבא מציעא ק"י. (ההוא שטרא דהוה כתיב ביה שנין סתמא, מלוה אמר: שלש, לוח אמר: שתיים...; מלוה אומר חמש, לוח אומר שלש. - אמר ליה: אייתי לי שטרך! - אמר ליה: שטרא אירכס לי.)

סימן שי"ח - השוכר רחים מחבירו ושוב לא נצטרך

כתובות ק"ג. (ההוא גברא דאוגר ליה ריחיא לחבריה לטחינה, לסוף איעתר זבין ריחיא וחמרא, אמר ליה: עד האינדא הוה טחיננא גבך, השתא הב לי אגרא...)

סימן שי"ט - מי שהטעה חברו עד שהכניס פירותיו לביתו

בבא מציעא ק"א: - ההוא גברא דזבן ארבא דחמרא, לא אשכח דוכתא לאותוביה. אמר לה לההיא איתתא: אית לך דוכתא לאוגרי? אמרה ליה: לא. אזל קדשה, יהבה ליה דוכתא לעייליה. אזל לביתיה, כתב לה גיטא, שדר לה. אזלא איהי, אגרא שקולאי מיניה וביה, אפיקתיה ואותביה בשבילא. אמר רב הונא בריה דרב יהושע: כאשר עשה כן יעשה לו, גמולו ישוב בראשו, לא מיבעיא חצר דלא קיימא לאגרא, אלא אפילו חצר דקיימא לאגרא אמרה ליה: לכולי עלמא - ניחא לי לאוגורי ולך לא ניחא לי, דדמית עלי כי אריא ארבא. **וכן הלכה.**

חכירות וקבלנות

סימן ש"כ - מקבל או חוכר מחבירו היאך יתנהג זה עם זה

בבא מציעא ק"ג (המקבל שדה מחבירו, מקום שנהגו...הכל כמנהג המדינה. כשם שחולקין בתבואה כך חולקין בתבן ובקש)

בבא בתרא קס"ז-קס"ח. (אין כותבין שטר אריסות וקבלנות אלא מדעת שניהם, והמקבל נותן שכר).

סימן שכ"א - המקבל בית השלחין ושדה האילן ויבשו

וסימן שכ"ב - המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה

בבא מציעא ק"ג-ק"ד. (משנה. המקבל שדה מחבירו והיא בית השלחין או בית האילן, יבש המעין ונקצץ האילן).

בבא מציעא ק"ה-ק"ו: (משנה. המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה, אם מכת מדינה היא...).

סימן שכ"ח - דין מקבל שרוצה להסתלק מפני רעת השדה

בבא מציעא ק"ד. - ק"ה (אם אוביר ולא אעביד)

סימן שכ"ט - המקבל שדה לזמן ומת והניח בן

בבא מציעא ק"ט. (האי שתלא דשכיב - יורשים דיליה מסתלקין להו בלא שבחא. ולא מילתא היא).

תוספתא מסכת בבא מציעא (ליברמן) פרק ט' (המקבל שדה מחבירו ומת לא יאמר לבניו תנו לי מה שאכל אביכם וכן הם לא יאמרו לו תנו לנו מה שעשה אבינו אלא שמין ונותנין לו).

שכירות פועלים

סימן של"א - השוכר פועלים ינהג עמהם כמנהג המדינה

בבא מציעא פ"ג (השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב. מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב - אינו רשאי לכופן. מקום שנהגו לזון - יזון, לספק במתיקה - יספק, הכל כמנהג המדינה).

בבא מציעא פ"ו. פ"ז. (חסורי מחסרא והכי קתני: ואם פסק להן מזונות - ריבה להן...רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו צריך הכל כמנהג המדינה. הכל לאתויי מאי? - לאתויי הא דתנן: השוכר את הפועל ואמר לו כאחד וכשנים מבני העיר - נותן לו כפחות שבשכירות, דברי רבי יהושע וחכמים אומרים: משמנין ביניהם).

סימן של"ב - דין האומר לשלוחו: צא ושכור לי פועלים, ושכרן יותר ממה שאמר לו

בבא מציעא ע"ה-ע"ז. (השוכר את האומנין והטעו זה את זה; פנים זועפות ופיוס אינו משנה את הקציצה)

סימן של"ג - השוכר את הפועל ובא הפועל לחזור קודם שהתחיל או אחר כן

בבא מציעא ע"ו-ע"ז: (איבעית אימא: האי תנא חזרו נמי הטעו קרי ליה, שמין מה שעשו).

בבא מציעא מ"ח (והתניא: נתנה לספר - מעל, וספר הא בעי לממשך תספורת!)

בבא מציעא י"ג, בבא קמא קט"ז: (דאמר רב: פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום)

סימן של"ד - השוכר את הפועל להשקות השדה, והשוכר מלמד וחלה בנו

בבא מציעא ע"ו-ע"ז: (חיוב בעל הבית ששכר פועלים וגילה שאינו צריך לעבודתם או שסיימו מלאכתם בחצי היום).

גיטין ע"ד: (אריס שהתנה עמו בעל הבית שיעבוד יותר ויוסיף לו בשכרו ואין צורך בתוספת העבודה).

סימן של"ה - השוכר את הפועל למלאכה סתם או למלאכה ידועה

בבא מציעא ע"ז: (השוכר את הפועל למלאכה ונשלמה בחצי היום).

בבא קמא קט"ז (השוכר את הפועל להביא כרוב ודורמסקנין לחולה, והלך ומצאו שמת או שהבריא).

תוספתא בבא מציעא פרק ז' (השוכר את הפועל להביא קנים ודוקרנים לכרם והלך ולא הביא; רשאי בעל הבית לשנותו למלאכה קלה)

סימן של"ו - השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חברו

תוספתא בבא מציעא פרק ז' (הלך ומצאו שמת או שהבריא לא יאמר לו טול מה שהבאת בשכרך אלא נותן לו שכרו משלם, השוכר את הפועל ונזדמן לו אנגריא לא יאמר לו הרי זה לפניך אלא נותן לו שכרו במה שעשה).

בבא מציעא קי"ח. (השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש, ואמר לו: תן לי שכרי, ואמר לו: טול מה שעשית בשכרך - אין שומעין לו. משקבל עליו, ואמר לו: הילך שכרך ואני אטול את שלי - אין שומעין לו...).

סימן של"ז - דין אכילת פועל בשעת מלאכה ממה אוכל או מתי אוכל

בבא מציעא פ"ז-פ"ט: (משנה. ואלו אוכלין מן התורה: העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה, ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו, ובדבר שגידולו מן הארץ. ואלו שאין אוכלים: העושה במחובר לקרקע בשעה שאין גמר מלאכה, ובתלוש מן הקרקע מאחר שנגמרה מלאכתו, ובדבר שאין גידולו מן הארץ...)

בבא מציעא צ"א-צ"ג. (משנה. היה עושה בידיו אבל לא ברגליו, ברגליו אבל לא בידיו, אפילו בכתיפו - הרי זה אוכל...; משנה. היה עושה בתאנים - לא יאכל בענבים... וכולן לא אמרו אלא בשעת מלאכה, אבל משום השב אבידה לבעלים אמרו: פועלין אוכלין בהליכתן מאומן לאומן, ובחזירתן מן הגת, ובחמור כשהיא פורקת...; משנה. אוכל פועל קישות אפילו בדינר...; משנה... שומרי פירות אוכלין מהלכות מדינה, אבל לא מן התורה...)

תוספתא בבא מציעא פרק ח' (אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר את עצמו ביום לחרוש בפרתו ערבית ולהשכירה שחרית לא יהא מרעיב ומסגיף את עצמו ומאכיל מזונותיו לבניו מפני גזל מלאכתו של בעל הבית).

סימן של"ח - דין אכילת בהמה בשעת מלאכה ואיסור חסימתה

בבא מציעא פ"ח; פ"ט: צ"א. (רוב דיני חסימה שבסימן).

בבא מציעא צ"ב. (חמור וגמל אוכלים ממשאוי שעל גביהן, ובלבד שלא יטול בידו ויאכילם).

בבא קמא נ"ד: (מתני'. אחד שור ואחד כל בהמה - ...לחסימה... וכן חיה ועוף כיוצא בהן. א"כ, למה נאמר שור או חמור? אלא שדבר הכתוב בהווה).

סימן של"ט - לתת שכר אדם בהמה וכלים בזמנו, ומתי זמנו

ויקרא פרק י"ט, פסוק י"ג - [א] לא תעשק את רעך [ב] ולא תגזל [ג] לא תלין פְעֵלַת שְׁכִיר אִתְּךָ עַד בֶּקֶר:

דברים פרק כ"ד

(ד) **לא תעשק שכיר עני ואביון מאחיק או מגרף אשר בארץך בשעריך:**

(טו) **ביומו תתן שכרו [ה] ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נשא את נפשו** ולא יקרא עליך אל ה'

והיה בך חטא: ס

בבא מציעא ק"י-ק"ג. (כל ענייני שכר שכיר בזמנו; מכאן אמרו: כל הכובש שכר שכיר עובר בחמשה שמות הללו,

ועשה: משום [א] בל תעשק את רעך, [ב] ומשום בל תגזל, [ג] ומשום בל תעשק שכיר עני, [ד] ומשום בל תלין, ומשום

ביומו תתן שכרו, [ה] ומשום לא תבא עליו השמש.)

הלכות שאלה

סימן ש"מ - השואל חייב באונס ובהמה שמתה מחמת מלאכה, ואם שלחה על יד

בנו או עבדו

שמות פרק כ"ב

(יג) וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם:

(יד) אם בעליו עמו לא ישלם אם שכיר הוא בא בשכרו: ס

בבא מציעא צ"ג, שבועות מ"ט. (משנה. ארבע שומרים הן...השואל משלם את הכל).

בבא מציעא צ"ו: (לא מבעיא כחש בשר מחמת מלאכה דפטור אלא אפילו מתה מחמת מלאכה נמי).

בבא מציעא צ"ז. (ההוא גברא דשאל שונרא מחבריה, חבור עליה עכברי וקטלוהו...)

בבא מציעא צ"ח-צ"ט. (השואל את הפרה ושלחה לו ביד בנו...הכישה במקל והיא תבוא)

סימן שמ"א - השואל מחבירו חפץ סתם או לזמן קצוב

כתובות ל"ד; בבא קמא קי"ב. (אמר רבא: הניח להן אביהן פרה שאולה - משתמשין בה כל ימי שאלתה, מתה - אין

חייבין באונסה, הניח להם אביהם אחריות נכסים...)

תוספתא מסכת בבא מציעא (ליברמן) פרק ח' הלכה כ"ח (השואל פונדק מחבירו ללינה אין פחות מיום אחד לשביתה

אין פחות משני ימים לנישואין אין פחו' משלשים השואל מחבירו חלוק לילך בו לבית האבל (או) כדי שילך ויחזור לבית

המשתה כל אותו היום לבית האבל ולבית המשתה שלו אין פחות משבעה ימים (טור כתב שלושים יום אך לפנינו

וברמב"ם ובשו"ע שבעה ימים)).

בבא מציעא צ"ט. (משיכה קונה שאין משאיל יכול לחזור בו)

בבא מציעא ק"ג. (שואל אדם בטובו; אמר רבא: האי מאן דאמר ליה לחבריה: אושלן מרא למירפק ביה האי פרדיסא

- רפיק ביה ההוא פרדיסא. פרדיסא - רפיק ביה כל פרדיסא דבעי, פרדיסי - רפיק ואזיל כל פרדיסי דאית ליה, ומהדר

ליה קתיה; אמר רב פפא: האי מאן דאמר ליה לחבריה אושלן האי גרגותא ונפלה - לא בני לה, גרגותא ונפלה - בני

לה. בי גרגותא - כרי ואזיל כמה גרגותי בארעיה עד דמתרמי ליה. וצריך למיקני מיניה.)

סימן שמ"ב - אין השואל רשאי להשאיל

בבא מציעא כ"ט: (כאן שנה רבי אין השואל רשאי להשאיל, ואין השוכר רשאי להשכיר).

בבא מציעא ל"ה: (שהמשאיל ללא רשות אינו מתחייב בכך, רק בשל חוסר נאמנות בשבועה (כרבא))

סימן שמ"ג - דין השואל אחר כלות זמן השאלה

בבא מציעא פ"פ-פ"א. (אמר לו שואל שלח, ושלחה ומתה - חייב, וכן בשעה שמחזירה. אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: לא שנו אלא שהחזירה בתוך ימי שאילתה, אבל לאחר ימי שאילתה - פטור.... מסתברא, פטור משואל וחייב כשומר שכר, הואיל ונהנה מהנה הוה).

סימן שמ"ד - טען שמתה מחמת מלאכה או רוצה לשלם או לישבע

בבא מציעא פ"ג. (איסי בן יהודה אומר: אין ראה שבעת ה' תהיה בין שניהם, הא יש רואה - יביא ראה ויפטר).
בבא מציעא ל"ד. (אמר ליה רב זביד, הכי אמר אביי: שואל עד שישלם. מאי טעמא - הואיל וכל הנאה שלו, בדיבורא לא מקני ליה כפילא. תניא כוותיה דרב זביד...)
בבא מציעא צ"ז-צ"ח: (והלכתא כרב כהנא ורב אסי, דמהדר ליה תבריה וממליא ליה דמי מנא; השואל את הפרה, שאלה חצי יום ושכרה חצי יום, שאלה היום ושכרה למחר...)
בבא קמא י"א. (פחת נבילה...לא, דכ"ע דניזק).

סימן שמ"ה - דין שאל פרה ושכר אחרת

בבא מציעא צ"ז-צ"ח: (שכר אחת ושאל אחת ומתה...)

סימן שמ"ו - דין פטור שאלה בבעלים עם כל דיניו, ובעל בנכסי אשתו

פרשת משפטים שמות פרק כ"ב

(יג) וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוּ מֵת בְּעַלְיוֹ אִין עֵמוּ שְׁלָם יִשְׁלָם:

(יד) אִם בְּעַלְיוֹ עֵמוּ לֹא יִשְׁלָם אִם שְׂכִיר הוּא בָּא בְּשִׂכְרוֹ: ס

בבא מציעא ד"ד-צ"ז. (צ"ד- השואל את הפרה ושאל בעליה עמה; צ"ד- פרה במשיכה ובעלים באמירה; צ"ה- פשיעה בבעלים; צ"ה- היה עמו בשעת שאילה אין צריך להיות עמו בשעת שבורה; צ"ו- שאל פרה לרבעה או להראות בה או לעשות בה פחות משה פרוטה, שואל משותפין, בעל בנכסי אשתו, אמר לשלוחו/עבדו צא והשאל עם פרתי; צ"ז- אשקין מיא, מקרי דרדקי, שתלא, טבחא, ואומנא, ספר מתא כולהון בעידן עבידתיהו כשאילה בבעלים, עזר להטעין ופיקוח שלא יפגע בפרה).

בבא מציעא צ"ח-צ"ט. (שלחה לו ביד בנו, שאלה בבעלים ושכרה שלא בבעלים..).

בבא מציעא פ"פ-פ"א. (שמור לי ואשמור לך - שומר שכר. ואמאי? שמירה בבעלים היא!)

סימן שמ"ז - דין הזיק שור של שואל לשל משאיל או איפכא

בבא קמא י"ג-י"ד. (אמר מר: כשהזיק חב המזיק - להביא שומר חנם והשואל, נושא שכר והשוכר. היכי דמי? אילימא דאזקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל, לימא ליה: אילו אזיק בעלמא בעית לשלומי את, השתא דאזקיה לתורא דידך בעינא לשלומי? אלא דאזקיה תורא דשואל לתורא דמשאיל, לימא ליה: אילו איתזק מעלמא בעית לשלומי כוליה תורא, השתא דאזקיה תורא דידך, פלגא ניזקא הוא דמשלמת לי? לעולם, דאזקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל, והכא במאי עסקינן - שקבל עליו שמירת גופו ולא קיבל עליו שמירת נזקיו).

הלכות גניבה

סימן שמ"ח - איסור גניבה ומי נקרא גנב ומאיזה שעה מתחייב

שמות פרק כ"א, ל"ז - פרק כ"ב, ג'

(לז) כי יגנב איש שור או שֶׁה וטִבְחוֹ או מִכְרוּ חֲמֹשֶׁה בְּקֶר יִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה:

(א) אם במחירת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים:

(ב) אם זרחה השמש עליו דמים לו שלם ישלם אם אין לו ונמכר בגנבתו:

(ג) אם המצא תמצא בידו הגנבה משור עד חמור עד שֶׁה חיים שנים ישלם: ס

ויקרא פרק י"ט פסוק י"א: לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו. (לא תגנב שבדברות מדבר על גונב נפשות).

תרגום המיוחס ליונתן - **עמי בני ישראל לא תהווו גנבין** ולא תשקרו אינש בחבריה:

בבא מציעא ס"א: (לא תגנבו דכתב רחמנא למה ליה? לכדתניא: לא תגנב - על מנת למיקט, לא תגנב על מנת לשלם תשלומי כפל).

בבא קמא ע"ט (הצורך במשיכה בגניבה, גנב עושה בסתר וגזלן בגלוי).

סנהדרין נ"ז, נ"ט. (גוי חייב בגזל אף בפחות משווה פרוטה וישראל חייב רק מפרוטה).

בבא קמא קי"ג (גזל הגוי אסור, טעותו מותר).

בבא מציעא י': (קניין חצר בגוי, והתניא: בידו - אין לי אלא ידו, גגו חצירו וקרפיו מנין? תלמוד לומר המצא תמצא [בידו הגנבה] - מכל מקום).

סימן שמ"ט - דין אשה ועבד וקטן שגנבו

בבא קמא ט"ו. (והנשים בכלל הנזק...השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה).

בבא קמא פ"ז. (חש"ו פגיעתן רעה, החובל בהן - חייב, והם שחבלו באחרים - פטורין. העבד והאשה פגיעתן רעה, החובל בהם - חייב, והם שחבלו באחרים - פטורין, אבל משלמין לאחר זמן; נתגרשה האשה, נשתחרר העבד - חייבין לשלם).

סימן ש"נ - דין הגונב חלבו של חברו ואכלו

בשו"ע: כתובות ל"ל"א. (אמר רב חסדא: מודה ר' נחוניא בן הקנה בגונב חלבו של חברו ואכלו שהוא חייב)

סימן שנ"א - דין הגונב כיס בשבת

כתובות ל"א (היה מגרר ויוצא מגרר ויוצא פטור, שהרי איסור שבת וגניבה באין כאחד..).

סנהדרין ע"ב. (היה בא במחירת ושבר את החבית, אם יש לו דמים - חייב, אם אין לו דמים פטור).

סימן שנ"ב - דיו טוען טענת גנב בפקדון

בבא קמא ק"ו-ק"ח: (הטוען טענת גנב בפקדון - משלם תשלומי כפל, טבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה)

סימן שנ"ג - נשתנה הגניבה ביד הגנב או שנתיאשו בעליה ממנה

הנידון בשינויים נידון בהרחבה בפרק מרובה ס"ה-ס"ז. ובפרק הגזל קמא צג-צ"ח:

בבא קמא ס"ה: (אמר רבי אילעא: גנב טלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור - נעשה שינוי בידו וקנאו,

בבא קמא ס"ו-ס"ח: (האם יאוש בגזל קונה).

סוכה ל' - ל"א. (אמר להו רב הונא להנהו אוונכרי: כי זבניתו אסא מנכרי לא תגזזו אתון אלא לגזזו אינהו ויהבו לכו. מאי טעמא - סתם נכרים גזלני ארעתא נינהו, וקרקע אינה נגזלת. הלכך, לגזזו אינהו, כי היכי דליהוו יאוש בעלים בידיהו דידהו, ושינוי הרשות בידיכו).

סימן שנ"ד - השביחה הגניבה ביד הגנב

בבא קמא צ"ג-צ"ו: (מתני'... גזל פרה מעוברת וילדה, רחל טעונה וגזזה)
בבא קמא ס"ה-ס"ז: (אמר רבה: האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה, מעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי, תברה או שתייה - משלם ד', איתבר ממילא - משלם זוזא!)
בבא קמא י"א. (אמר שמואל: אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין.)
בבא מציעא ז'. (והאמר רבי יוחנן: גזל ולא נתייאשו הבעלים - שניהם אינם יכולין להקדישו)

סימן שנ"ה - גנב שהחזיר הגניבה שלא מדעת הבעלים

בבא קמא קי"ח (גנב שהחזיר הגניבה האם צריך דעת בעלים).

סימן שנ"ו - אסור לקנות שום דבר מהגנב, והקונה מגנב מפורסם או אינו מפורסם

[בבא קמא קי"ח-קי"ט: (מתני'. אין לוקחין מן הרועים צמר וחלב וגדיים...)
קידושין נ"ו: (לאו עכברא גנב אלא חורא גנב).]
בבא קמא קט"ו. (גנב ומכר ואח"כ הוכר הגנב).

סימן שנ"ז - המכיר כליו וספריו ויצא לו שם גניבה בעיר

בבא קמא קי"ד-קט"ו. (מתני'. המכיר כליו וספריו ביד אחר, ויצא לו שם גניבה בעיר).

סימן שנ"ח - דברים האסורים לקנות מהרועים ומשומרי פירות ומבעלי אומנות

בבא קמא קי"ח-קי"ט: (מתני'. אין לוקחין מן הרועים צמר וחלב וגדיים, ולא משומרי פירות עצים ופירות)
בבא מציעא כ"ב. (אמימר ומר זוטרא ורב אשי אקלעו לבוסתנא דמרי בר איסק - אכילה מפירות שנתן אריס).

הלכות גזלה

סימן שנ"ט - איסור גזילה אפילו על מנת להחזיר, ומה נקרא גזילה ואיסור לא תחמוד

ולא תתאוה

ויקרא פרק י"ט, י"ג: **לא תעשק את רעך ולא תגזל** לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר.
ויקרא פרק ה':

(כ) וידבר ה' אל משה לאמר:

(כא) נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו:

(כב) או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטא בהנה:

(כג) והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבדה אשר מצא:

שמות פרק כ', י"ד: לא תחמד בית רעך ס לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך:

דברים פרק ה', י"ח: ולא תחמד אשת רעך ס ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמרו וכל אשר לרעך.

סנהדרין נ"ז. (איסור גזל בכלשהו שיש צער בשעת החסרון).

ירושלמי מסכת דמאי פרק ג' הלכה ב' - ואינו אסור משום גזל כהדא ר"ש בר כהנה הוה מסמיך לר' לעזר עברון על חד כרם א"ל אייתי לי חד קיסם מחצד שיניי חזר ואמר ליה לא תיתי לי כלום אמר דאין אייתי כל בר נש ובר נש מיעבד כן הא אזיל סייגא דגוברא.

בבא קמא קי"ט. (א"ר יוחנן: כל הגזל את חבירו שוה פרוטה - כאילו נוטל נשמתו ממנו **וכן פסק שו"ע**).

בבא קמא ס': (מציל עצמו בממון חברו, גזל על מנת לשלם).

בבא מציעא מ"א, בבא בתרא פ"ח. (שואל שלא מדעת הרי הוא גזלן)

סימן ש"ס - מצוה על הגזלן להשיב הגזילה, ואם אין בה שוה פרוטה או נשתנית

בבא קמא ק"ג, ק"ה. (מתני'. הגזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו, יוליכנו אחריו למדי.. אמר רבא: גזל שלש אגודות

בשלש פרוטות והחלו ועמדו על שתיים, אם החזיר לו שתיים - חייב להחזיר לו אחרת)

גיטין נ"ה. (העיד רבי יוחנן בן גודגא:...ועל המריש הגזול שבנאו בבירה שיטול את דמיו, מפני תקנת השבים)

סוכה ל"א. (אמר רבינא: האי כשורא דמטללתא דגזולה, עבדי ליה רבנן תקנתא משום תקנת מריש).

בבא קמא צ"ג-צ"ו: (שינוי בגזלה)

סימן שס"א - דין יאוש, ואם יש עמו שינוי השם או שינוי רשות

סימן זה מקביל בדיניו לסימנים שנ"ג-שנ"ו אלא ששם התבארו הדינים לגבי גניבה וכאן לגבי גזלה.

בבא קמא ס"ה-ס"ח: (יאוש, יאוש ושינוי רשות).

בבא קמא קי"א: (הגזל ומאכיל את בניו).

סימן שס"ג - הגזול בהמה ועבדים והזקינו, והדר בחצר חבירו שלא מדעתו

בבא קמא צ"ו - צ"ח: (גזל בהמה והזקינה, עבדים והזקינו משלם כשעת הגזלה, קניסה מי שרגיל לגזול על מנת שלא

לשלם שכירות, תוקף עבדו של חברו בשעת מלאכה חייב שלא בשעת מלאכה פטור, תוקף ספינה).

בבא קמא כ'.-כ"א. (הדר בחצר חברו שלא מדעתו האם צריך לעלות לו שכר).

סימן שס"ה - הגזול ואינו יודע ממי גזל

יבמות קי"ח: (גזל אחד מחמשה ואין יודע מאיזה גזל, כל אחד אומר אותי גזל - מניח גזילה ביניהן ומסתלק, דברי רבי

טרפון; רבי עקיבא אומר: אין זו דרך מוציא מידי עבירה, עד שישלם לכל אחד ואחד).

בבא קמא ק"ג-ק"ד. (אלא לעולם ר' טרפון היא, ומודה ר' טרפון היכא דאישתבע, מאי טעמא? דאמר קרא: לאשר הוא

לו יתננו ביום אשמתו. ורבי עקיבא? (דאמר) אף על גב דלא מישתבע **קניס**).

בבא מציעא ל"ז (משנה. אמר לשנים: גזלתי לאחד מכם מנה, ואיני יודע איזה מכם. או: אביו של אחד מכם הפקיד לי

מנה ואיני יודע איזה הוא - נותן לזה מנה ולזה מנה, [לצאת ידי שמים] **שהודה מפי עצמו**).

סימן שס"ו - גזלן שבא לעשות תשובה אם מקבלין ממנו

בבא קמא צ"ד-צ"ה. (תקנה שלא ליטול מגזלנים שביקשו לעשות תשובה, תקנת מי שגזל מרבים)

בבא קי"ח. (מקום החזרת הגזלה)

סימן שס"ח - דין המציל או הקונה מלסטים ישראל או עובד כוכבים

בבא קמא קי"ד. (ליסטים, האם בסתם גניבה וסתם גזלה יש יאוש בעלים והחילוק בין גוי לישראל).

סימן שס"ט - אסור לקנות מגזלן ולסטים וליהנות מממונם, ודינא דמלכותא כיצד

בבא קמא קי"ח-קי"ט: (איסור לקנות דברים החשודים כגזולים או מהחשודים כגזלנים).

בבא קמא קי"ג-ק"ד. (מתני'. אין פורטין לא מתיבת המוכסין ולא מכיס של גבאין, ואין נוטלין מהם צדקה, אבל נוטל הוא מתוך ביתו או מן השוק, דינא דמלכותא דינא).

סימן שע"א - קרקע אינה נגזלת אפילו נתייאשו הבעלים

ויקרא פרק י"ט, י"ג: לא תעשק את רעך ולא תגזל לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר. ויקרא פרק ה'

(כא) נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו:

(כב) או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטא בהנה:

(כג) והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבדה אשר מצא:

(כד) או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אתו בראשו וחמשותיו יסף עליו לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו:

בבא קמא קט"ז-ק"י"ז: (הגזל שדה מחברו ונטלוה מסיקין..אם מחמת הגזלן חייב; ת"ר: הגזל שדה מחברו ושטפה נהר - חייב להעמיד לו שדה אחר, דברי ר' אלעזר, וחכ"א: אומר לו הרי שלך לפניך).

סוכה ל"א-ל"א, בבא קמא צ"ה. (קרקע אינה נגזלת).

ביאור המקורות הוא שהפסוק שעליו מדובר על חיוב השבה או תשלום על הגזלה הוא דווקא כעין פקדון ונלמד מכלל ופרט שיצאו קרקעות עבדים ושטרות (קרקע לא שייך להפקיד, עבד כקרקע ושטרות אינם ממון).

סימן שע"ה - היורד לשדה חבירו או לתוך חורבתו ונטעו או בנאו

בבא מציעא ק"א (איתמר, היורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות).

כתובות ע"ט-פ'. (בעל בנכסי אשתו כיורד ברשות).

בבא מציעא מ"ב: (שותף כיורד ברשות).

סימן שע"ו - דין המסיג גבול רעהו

דברים פרק י"ט

(י"ד) לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשנים בנחלתך אשר תנחל בארץ אשר ה' אלהיך נתן לך לרשתה: ס

ספרי דברים פרשת שופטים פיסקא קפ"ח

(יד) לא תסיג גבול רעך, **והלא כבר נאמר (ויקרא י"ט, י"ג) לא תגזל** ומה תלמוד לומר לא תסיג מלמד שכל העוקר

תחומו של חבירו עובר בשני לאוים יכול בחוצה לארץ תלמוד לומר בנחלתך אשר תנחל בארץ ישראל עובר בשני לאוים בחוצה לארץ אינו עובר אלא משום לאו אחד בלבד.

סימן שע"ז - מי שדרך הרבים עובר בתוך שדהו

בבא בתרא צ"ט-ק'. (מתני'. מי שהיתה דרך הרבים עוברת לתוך שדהו, נטלה ונתן להם מן הצד - מה שנתן נתן, ושלל לא הגיעו).

הלכות נזיקין ומוסר

סימן שע"ח - אסור להזיק ממון חבירו ולא לגרום שום היזק

בבא קמא כ"ו-כ"ז. (מתני'. אדם מועד לעולם, בין שוגג בין מזיד, בין ער בין ישן...נפל מראש הגג).
בבא קמא ל"א-ל"ב: (מתני'. זה בא בחביתו זה בא בקורתו, נשברה כדו של זה בקורתו של זה - פטור, שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך... רץ חייב מפני שהוא משונה ובערב שבת פטור)
בבא קמא מ"ח (ואמר רבא: נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות, והזיק את בעל הבית או בעל הבית הזק בו - חייב, הזיקו בעל הבית - פטור).

סימן שע"ט - דין זה בא בחביתו וזה בא בקורתו ונשבר החבית

בבא קמא ל"א-ל"ב. (שנים המהלכים ברה"ר ופגעו זה בזה)

סימן ש"פ - האומר לחבירו: קרע כסותי או של חבירי, או רודף או נרדף ששיברו כלים

בבא קמא צ"ב. במשנה, צ"ג. בגמרא (האומר סמא את עיני... קרע את כסותי...עשה כן לאיש פלוני)
סנהדרין ע"ד./בבא קמא קי"ז: (רודף, נרדף ורודף אחר נרדף שהזיקו אם משלמים)
בבא קמא קט"ז; קי"ז: (תשלום על משא שהושלך מן הספינה כדי להצילה).

סימן שפ"א - דין חמשה שישבו על ספסל אחד

בבא קמא ט; י': (הכשרתי במקצת נזקו - ה' שישבו על ספסל אחד ולא שברוהו, ובא אחד וישב עליו ושברו).

סימן שפ"ב - הקוצץ אילן של חבירו והמונע חבירו מלעשות מצוה

בבא קמא צ': (החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי - פטור, אחרים שחבלו בו [אפילו שאדם זה רגיל לחבול בעצמו] - חייבים, והקוצץ נטיעותיו אף על פי שאינו רשאי - פטור, אחרים - חייבין).
בבא קמא צ"א: (נאמנות לומר שחבירו אמר לו להזיק את שלו וחיוב י' זהובים לחוטף מצוה).
חולין פ"ז. (מעשה באחד ששחט, וקדם חבירו וכסה, וחיבו רבן גמליאל ליתן לו י' זהובים. איבעיא להו: שכר מצוה, או שכר ברכה?... א"ל: כוס של ברכה אתה שותה, או ארבעים זהובים אתה נוטל?)

סימן שפ"ג - דין אדם המזיק לבהמת חבירו

בבא קמא כ"ז. (חיוב תשלום למניח גחלת שניתן לכבותה).
בבא קמא כ"ח. (מזיק בהמה כדי להציל ממנו מהזיקה).
בבא קמא י' (ה' שהניחו ה' חבילות על גבי בהמה (בנידון של חמישה שישבו על ספסל)).
סנהדרין ע"ו-ע"ז. (הכובש בהמת חברו במים).

סימן שפ"ד - דין אדם המזיק שלא בגופו

בבא קמא ג': (והתנן: אדם מועד לעולם, בין ער בין ישן! אלא, אכחו וניעו. היכי דמי? אי בהדי דאזלי קמזקי, כחו הוה! אי בתר דנייח, בין לרב בין לשמואל היינו בור!).
בבא קמא צ"ח: (והבנאי שקיבל עליו לסתור את הכותל, ושיבר את האבנים או שהזיקן - חייב לשלם; היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר - פטור, ואם מחמת המכה - חייב).
בבא מציעא קי"ח: (תנו רבנן: החצב שמסר לסתת - הסתת חייב, הסתת שמסר לחמר - החמר חייב, החמר שמסר לכתף - הכתף חייב, הכתף שמסר לבנאי - הבנאי חייב, הבנאי שמסר לאדריכל - אדריכל חייב. ואם הניח אבן על הדימוס והזיקה - כולן חייבין לשלם. והתניא: אחרון חייב וכולן פטורים! - לא קשיא: כאן - בשכירות, כאן - בקבלנות).

סימן שפ"ה - דין היזק שאינו ניכר כגון מנסך יינו של חבירו

גיטין נ"ב-נ"ג: (מתני'. המטמא, והמדמע, והמנסך, בשוגג - פטור, במזיד - חייב).

גיטין מ"ד: (בהיזק שאינו ניכר שהוא קנס, לא קנסו בנו אחריו).

חולין מ"א. (אפ"ל למ"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו - ה"מ כותי, אבל ישראל לצעוריה קא מיכוין).

סימן שפ"ו - חילוק שבין גרמא בנזקין לדינא דגרמי, והזרק כלי מראש הגג

בבא קמא צ"ח (ד' מקרים שבם רבב פטר: זורק מטבע, שף מטבע, צורם אוזן, שורף שטר, ושהלכה שגובים דמי שטר מעליא מדינא דגרמי אפילו בבבל (רפרם ורב אשי)).

בבא קמא צ"ט-ק': (הנותן בהמה לטבח וניבלה, מראה דינר, מחיצת כרם, ריש לקיש פסק דינא דגרמי)

בבא קמא כ"ו: (אמר רבב זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות)

בבא בתרא כ"ב: (מרחיקין את הסולם מן השוכך - גרמא פטור אבל אסור כאן הובאו חילוקים בתוספות)

ירושלמי שבועות פרק ו' הלכה ו' (המקרקע שטרות חבירו חוץ מדעתו ... מאן דאמר חייב משום קנס).

סימן שפ"ז - שמיין השברים לניזק ומשלם לו עליהם

בבא קמא י"ז-י"א. (דתנו רבנן: תשלומי נזק - מלמד, שהבעלים מטפלין בנבילה... אמר שמואל: אין שמיין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין)

תוספתא בבא קמא פרק ג' (כלל אמרו בנזקין.. שמיין אותן כמה הן יפין עד שלא החזקו וכמה הן יפין משהחזקו)

סימן שפ"ח - הלכות מאבד ממון חבירו בידיים ומוסר ומלשין

בבא קמא ס"ב. (אם עשו תקנת נגזל באש ובמוסר)

בבא קמא קט"ז-ק"י"ז: (דין מוסר ורודף)

גיטין ז'. (שלח ליה מר עוקבא לר' אלעזר: בני אדם העומדים עלי ובידי למסרם למלכות, מהו?)

ראש השנה י"ז. (...המינין, והמסורות, והמשומדים והאפיקורסים... יורדין לגיהנם, ונידונין בה לדורי דורות)

בבא קמא קי"ט. (ממון מסור - רב הונא ורב יהודה, חד אמר: מותר לאבדו ביד, וח"א: אסור לאבדו ביד).

הלכות נזקי ממון

סימן שפ"ט - דין ממון האדם שהזיק, וחילוק שבין תם למועד ובאיזה מקום חייב קרן

ושן ורגל

סימן זה הוא פתיחה להלכות נזקי ממון ודרך הטור להביא דינים כללים שיפורטו יותר בסימנים הבאים שמות פרק כ"א

(לה) וְכִי יִגַּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וְמָת וּמָכְרוּ אֶת הַשׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כֶּסֶפוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יִחָצוּ:

(לו) או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם ישלם שור תחת השור והמת יהיה לו: ס

בבא קמא ב'. (ארבע אבות נזיקין השורהבור והמבעה וההבער...הצד השוה שבהן - שדרכן להזיק ושמירתן עליך.

וכשהזיק, חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ).

בבא קמא ד'. (אמר רב אשי: אטו עבד ואמה לאו טעמא רבה אית בהו [שפטורים]? שמא יקניטנו רבו וילך וידליק גדישו

של חבירו, ונמצא זה מחייב את רבו מאה מנה בכל יום!)

בבא קמא ט"ו-ט"ז: (חמשה תמים הן, ואם הועדו חמשתן מועדין... מתני'. מה בין תם למועד? אלא שהתם - משלם חצי נזק מגופו, ומועד - משלם נזק שלם מן העלייה).

סימן ש"צ - דין נזקי רגל ותולדותיו ודיני צרורות וכלב ותרנגול שקפצו

שמות פרק כ"ב פסוק ד'

כי יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירה בעירו ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ושלם: ס
בבא קמא ב'-ג': (ושלח את בעירה - רגל, תולדה דרגל כרגל, חצי נזק צרורות תולדתה של רגל לשלם מעליה).
בבא קמא י"ז-י"ט: (משנה. כיצד הרגל מועדת? לשבר בדרך הלוכה. הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר. היתה מבעטת, או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה, ושברה את הכלים - משלם חצי נזק...)

סימן שצ"א - שן באיזה מקום ובאיזה אכילה משלם מה שהזיקה או מה שנהנית

שמות פרק כ"ב פסוק ד'

כי יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירה בעירו ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ושלם: ס
בבא קמא י"ט-כ', כ"א, כ"ג (מתני'. כיצד השן מועדת? פטור ברשות הרבים, מחזרת, פי פרה).

סימן שצ"ב - דין כלב שנטל חררה ואכל חררה והדליק הגדיש

בבא קמא כ"א; כ"ב. כ"ג (הכלב שנטל חררה והלך לגדיש, אכל החררה והדליק הגדיש - על החררה משלם נזק שלם, ועל הגדיש משלם חצי נזק).

סימן שצ"ג - הכניס פירותיו לחצר חבירו שלא ברשות והוזק בהן בעל החצר

סימן המשך לסימן זה הוא סימן שצ"ח - הכניס שורו לחצר חבירו שלא ברשות, או נתן לו רשות להכניסו.
בבא קמא מ"ז-מ"ח: (הכניס ממונו (כליו או שורו) לחצר חבירו ברשות ובלא רשות).

סימן שצ"ד - בהמה שנפלה לגנה והזיקה, וכיצד משערין ההיזק

בבא קמא נ"ה; נ"ז-נ"ט: (נפלה לגינה, כיצד משערין נזק).

סימן שצ"ה - המשסה את הכלב בחבירו או בעצמו

סנהדרין ע"ו; ע"ח. (משנה... שיסה בו את הכלב, שיסה בו את הנחש - פטור. השיך בו את הנחש - רבי יהודה מחייב, וחכמים פוטריין).

בבא קמא כ"ג; כ"ד: (חיובו של בעלי הבהמה המשוסה בנזק)

סימן שצ"ו - כיצד שמירת תם ומועד או מסרן לשומר חנם או לשומר שכר

בבא קמא נ"ה-נ"ו: (מתני'. הכונס צאן לדיר ונעל בפניה כראוי, ויצאה והזיקה - פטור...)

בבא קמא מ"ד-מ"ו: (מסר לשומר והזיק, שמירתה של קרן)

בבא קמא ט'-י'. (מסרה לחרש שוטה וקטן אפילו שקשרו, מסרה לחמישה בני אדם).

סימן שצ"ז - מי שבהמתו רגילה ליכנס לתוך שדה חבירו, ובהמת הקצבים שמזקת

בבא קמא כ"ג: (מי שבהמתו רגילה ליכנס לתוך שדה חבירו, ובהמת הקצבים שמזקת)

סימן שצ"ח - הכניס שורו לחצר חבירו שלא ברשות, או נתן לו רשות להכניסו

סימן זה הוא כעין המשך לסימן שצ"ג רק ששם הכניס כליו וכאן הכניס שורו והם מאותו משנה בבא קמא מ"ז. רק שבכלים ההיזק שנעשה לבעל הבית הוא בור ובשור נידון הוא בקרן

בבא קמא מ"ז-מ"ח: (הכניס ממונו (כליו או שורו) לחצר חברו ברשות ובלא רשות)

סימן ת"ג - שמין השברים לניזק, ואם פחתו או הותירו

בבא קמא י':-י"א. (שמין לניזקין)

בבא קמא ל"ד (פחת ושבח נבילה למי)

סימן ת"ח - אין דנין דיני נזקין אלא בעדות ברורה

בבא קמא י"ד: (מתני'. שום כסף. שוה כסף. בפני ב"ד. ועל פי עדים בני חורין בני ברית).

בבא בתרא צ"ג, שבועות ל"ד. (גמל האוחר בין הגמלים).

סימן ת"י - בור באיזה מקום חיובו וכמה שיעורו, וכל משפטי בור

שמות פרק כ"א

(לג) וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בר ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור:

(לד) בעל הבור ישלם כסף ושיב לבעליו והמת יהיה לו: ס

בבא קמא ג' (בור ט' ובור י' זה אב למיתה זה אב לניזקין ותולדתן כיוצא בהן)

בבא קמא ט':-י': (בור שמסר לחרש שוטה וקטן, בור ט' ובא אחר והשלימו לי')

בבא קמא מ"ט:-נ"ד: (רוב דיני בור)

בבא קמא נ"ה: (תנא: ארבעה דברים התורה מיעטה בשמירתן, ואלו הן: בור ואש, שן ורגל).

סימן תי"ח - נזקי האש פטורו וחיובו, וטמון באש וכל דיניו

שמות פרק כ"ב

(ה) כי תצא אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבער את הבערה: ס

בבא קמא ג': (תולדת אש כאש)

בבא קמא כ"ב-כ"ג. (אשו משום חיציו או משום ממונו).

בבא קמא נ"ה: (תנא: ארבעה דברים התורה מיעטה בשמירתן, ואלו הן: בור ואש, שן ורגל).

בבא קמא נ"ט:-ס"ב: (רוב דיני אש).

סימן תי"ט - כיצד נפרעים לנזקים מהמזיק ומיורשיו

שמות פרק כ"א פסוק ל"ד

בעל הבור ישלם כסף ושיב לבעליו והמת יהיה לו: ס

שמות פרק כ"ב פסוק ד'

כי יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירה בעירו ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם: ס

בבא קמא ב', ו':-ז', ט'. (הצד השוה שבהן ... וכשהזיק, חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ).

הלכות חובל בחבירו ושמירת הנפש

סימן ת"כ - החובל בחבירו חייב בחמשה דברים, וכיצד משערין אותם, והמבייש

בדברים תלמיד חכם וע"ה

דברים פרק כ"ה פסוק ג' (האיסור לאו שבחובל)

אַרְבָּעִים יָכֹנֵנוּ לֹא יוֹסִיף פֶּן יוֹסִיף לְהַכְתּוֹ עַל אֵלֶּה מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אַחִיר לְעֵינֶיךָ:

שמות כ"א

(יח) וְכִי יִרְבּוּ אֲנָשִׁים וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוּ בְּאֶגְרֵף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב:

(יט) אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקְּה הַמִּכָּה **רַק שְׁבִתּוֹ יִתֵּן וּרְפָא יִרְפָּא**: (חיוב שבת וריפוי) ס

(כד) עֵינַי תַּחַת עֵינַי שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רֶגֶל: (תשלום נזק)

(כה) כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פְּצַע תַּחַת פְּצַע חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה: (תשלום צער אף במקום שאין נזק ב"ק פ"ח: ס

דברים פרק כ"ה

(יא) כִּי יִנְצוּ אֲנָשִׁים יַחְדּוֹ אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָּה אֶשֶׁת הָאָחֵד לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ מִיַּד מִכָּהוּ וְשִׁלְחָה יָדָהּ וְהַחֲזִיקָהּ בַּמִּבְשָׁיו:

(יב) וְקִצְתָּהּ אֶת כַּפָּה לֹא תַחֲוֹס עֵינֶיךָ: ס (חיוב בושת במתכוון למעשהו, וקצתה ידה ממון)

במדבר פרק לה פסוק לא

וְלֹא תִקְחוּ כֶפֶר לְנַפְשׁ רֵצַח אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לְמוֹת כִּי מוֹת יוֹמֵת: (תשלומי נזק, שעין תחת עין הוא ממון וכופר)

לנפש רצח - לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאין חוזרים [ב"ק פ"ג:ג]

בבא קמא פ"ג-צ"ג. **(מתני'.** החובל בחבירו - חייב עליו משום חמשה דברים: ... כל פרק חובל ודיני חובל)

כתובות ל"ב: (והאמר ר' אמי א"ר יוחנן: הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה - לוקה, היכי דמי? אי דלא אתרו ביה, אמאי

לוקה? אלא פשיטא דאתרו ביה, וטעמא דלית בה שוה פרוטה, הא אית בה שוה פרוטה - ממונא משלם, מילקא לא

לקי! כדאמר רבי אילעא: בפירוש ריביתה תורה עדים זוממין לתשלומין, הכא נמי בפירוש ריביתה תורה חובל בחבירו

לתשלומין).

סימן תכ"א - המבייש חבירו שלא בכוונה והחובל בחבירו שלא בכוונה

דברים פרק כה

(יא) כִּי יִנְצוּ אֲנָשִׁים יַחְדּוֹ אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָּה אֶשֶׁת הָאָחֵד לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ מִיַּד מִכָּהוּ וְשִׁלְחָה יָדָהּ וְהַחֲזִיקָהּ בַּמִּבְשָׁיו:

(יב) וְקִצְתָּהּ אֶת כַּפָּה לֹא תַחֲוֹס עֵינֶיךָ: ס

בבא קמא פ"ו-פ"ז. (דיני בושת)

בבא קמא כ"ו-כ"ז. (מתני'. אדם מועד לעולם, מתי חייב בנזק ומתי בד' דברים ומתי אף בבושת).

בבא קמא ל"ב-ל"ג. (מזיק אשתו בתשמיש; מתני'. המבקע ברה"ר והזיק ברה"י, ברה"י והזיק ברה"ר, ברה"י והזיק

ברה"י אחר חייב, נכנס לחנותו של נגר, הזורק אבן והוציא אחר ראשו וקבלה).

בבא קמא משנה בצ"ב, גמרא בצ"ג. (האומר סמא את עיני... קרע את כסותי... עשה כן לאיש פלוני).

סימן תכ"ב - צריך החובל לפייס הנחבל שימחול לו

בבא קמא צ"ב. (מתני'. אף על פי שהוא נותן לו, אין נמחל לו עד שיבקש ממנו, שנאמר: ועתה השב אשת וגו'. ומנין

שאם לא מחל לו שהוא אכזרי? שנאמר: ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך וגו').

בבא קמא צ"ג/ג. ראש השנה ט"ז: (מוסר דין לשמים)

סימן תכ"ג - נגף אשה ויצאו ילדיה, וכיצד שמין דמי ולדות

שמות פרק כ"א

(כב) וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש ענוש כְּאִשֶּׁר יִשִּׁית עָלָיו בְּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפָלְלִים:

(כג) ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש:

בבא קמא מ"ח-מ"ט: (ואדם שהיה מתכוין לחבירו, והכה את האשה ויצאו ילדיה - משלם דמי ולדות).

סימן תכ"ד - החובל באביו ואמו או החובל בבניו או החובל בחבירו בשבת

בבא קמא פ"ו-פ"ח. (החובל באביו/אמו/שבת / יום כיפור/ עבד כנעני/ עבד עברי)

גיטין י"ב: (שדמי הריפוי הולכים לריפוי העבד כנעני ויתרת הריפוי וכל שכן שאר תשלומים לאדון)

גיטין מ"א-מ"ב: (מי שחציו עבד וחציו בן חורין).

סימן תכ"ה - חייבי מיתות בית דין היאך דנים אותם בזמן הזה

שמות פרק כ"ב

(א) אם במחֶתֶרֶת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים:

(ב) אם זרחה השמש עליו דמים לו שלם ישלם אם אין לו ונמכר בגנבתו:

דברים פרק כ"ב

(כה) ואם בשדה ימצא האיש את הנער המארשה והחזיק בה האיש ושכב עמה ומת האיש אשר שכב עמה לבדו:

(כו) ולנער לא תעשה דבר אין לנער חטא מות כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה:

(כז) כי בשדה מצאה צעקה הנער המארשה ואין מושיע לה:

סנהדרין ע"ב-ע"ד. (משנה. הבא במחֶתֶרֶת נידון על שם סופו).

סנהדרין מ"ט. (ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי, אמר רבי יוחנן: שדנו דין סנהדרי. אמר ליה: מאי טעמא

קטלתי לעשאל? - עשאל רודף היה. - היה לך להצילו באחד מאיבריו! - לא יכילי ליה. - השתא בדופן חמישית כוונת

ליה, באחד מאיבריו לא יכלת ליה?)

סנהדרין פ"א-פ"ב: (והבועל ארמית - קנאין פוגעין בו).

עבודה זרה כ"ו (דין מורידים ולא מעלין)

סימן תכ"ו - חייב אדם להציל את חבירו בין בגופו בין בממונו

ויקרא פרק י"ט

(טז) לא תלך רכיל בעמיק לא תעמד על דם רעך אני ה':

סנהדרין ע"ג. (חייב אדם להציל את חברו בין בגופו בין בממונו).

סימן תכ"ז - מצות עשה להסיר כל מכשול שיש בו סכנת נפשות ועשיית מעקה לגגו

דברים פרק כ"ב

(ח) כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפל הנפל ממנו:

מדרש תנאים לדברים פרק כ"ב פסוק ח' /ספרי